

Η ΗΛΩΗ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ :

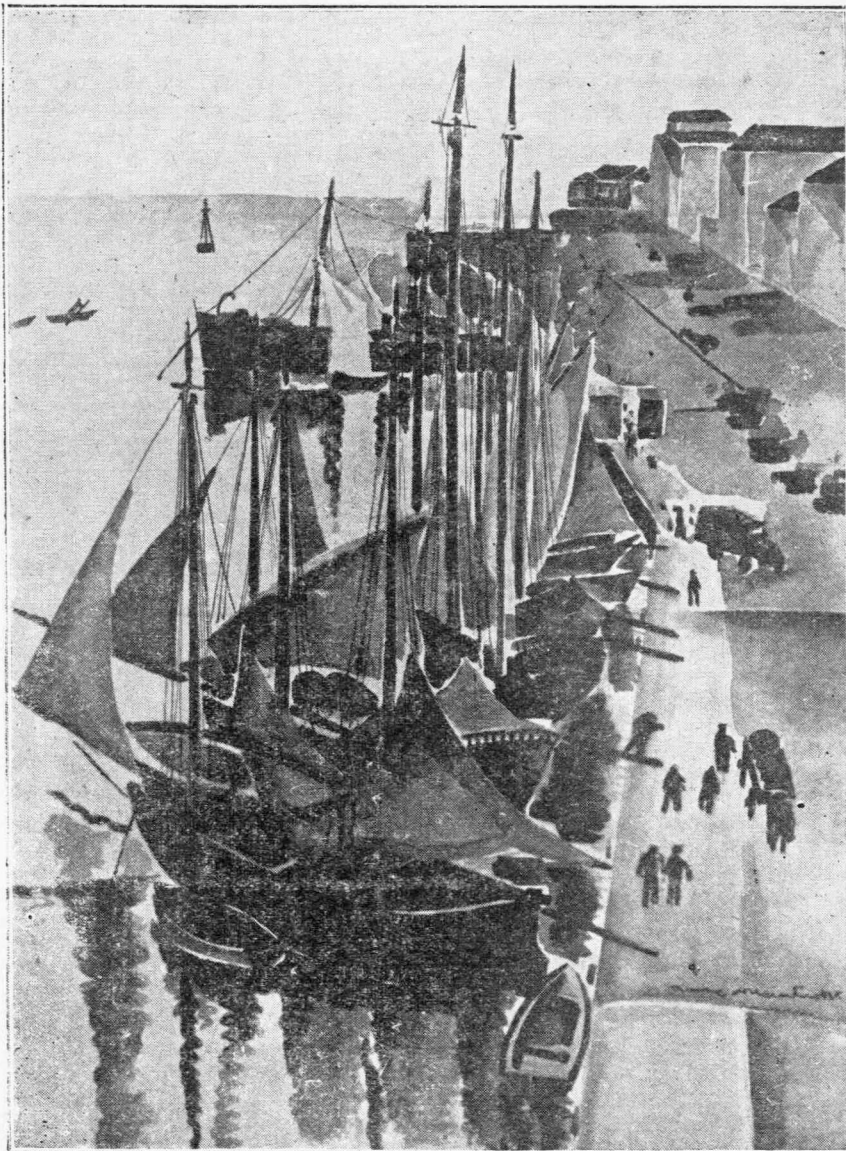
ΑΓΓΕΛΟΣ ΤΕΡΖΑΚΗΣ ΚΩΣΤΑΣ ΔΑΡΡΙΓΟΣ
ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΙΟΥ

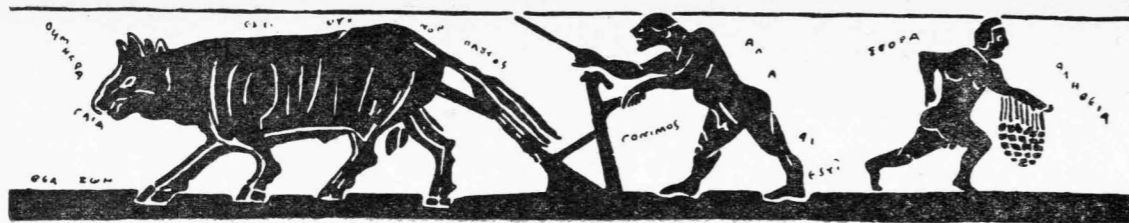
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ :

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ Ν. ΜΑΒΡΙΑΔΗΣ

ΧΡΟΝΟΣ Β'. ΦΥΛΛΟ 13 ΝΟΕΜΒΡΗΣ 1929

ΓΡΑΦΕΙΑ : ΒΟΥΛΓΑΡΗ 4 ΑΘΗΝΑ

† ΑΡΓΥΡΗ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Όπως οί μεγάλοι άντρες, και τὰ ώραία ποιήματα δὲ συναντιοῦνται κάθε μέρα, λόγος παραπάνω ἄμα βροῦμε τὴν εὐκαιρία, νάντικρύσουμε τὸ Ὁραίο νὰ μὴν τὸ χάνουμε και νὰ τὸ μεταδίνουμε σ' ὅσους διψοῦν. Ἡ τύχη, πρόπερσιν, μοῦ στάθηκε ἀρκετὰ εὐνοϊκὴ νὰ μὲ κάμῃ νὰ ἐρευνήσω ὅλα τὰ χαρτιά τοῦ Ἀργύρη Ἐφταλιώτη ποῦ πέθανε στὴν Ἀντίπολη στὰ 1923. Ἡ χήρα τοῦ μοῦ ἐμπιστεύθηκε αὐτὴ τὴν ἐργασία. Ἡ τάξη ποῦ εἶχε ὁ ποιητὴς ἦταν ἀξιοζήλευτη. Σ' ἕνα τετράδιο βρισκόταν διάφορα φύλλα μὲ στίχους. Τὸ ὅλο ἦταν δεμένο μὲνα σπάγο και σ' ἕνα χαρτί πάνω στὸ δέμα ἦταν γραμμένα σὲ ἀγγλικά «στίχοι ποῦ δὲν περιλήφθηκαν στοὺς «Παληοὺς Σκοπούς», τὸ μόνο βιβλίον στίχων ποῦ ἔβγαλε ὁ Ἐφταλιώτης. Λύνω τὸ πακέτο, ξεφυλλίζω, καὶ στὰ μάτια μου πέφτει τὸ τραγοῦδι τῆς ζωῆς. Τὴ ἐντύπωση μὲκανε τέτοιος θησαυρὸς εἶναι περιττὸ νὰ πῶ· ὁ καθένας ποῦ θὰ τὸ διαβάσῃ παρακάτω θὰ δοκιμάσῃ τὶς ἴδιες συγκινήσεις. Ἀπόρησα ὅμως πῶς ἕνα τέτοιο ποίημα δὲν εἶχε δεῖ τὸ φῶς. Γραμμένο στὰ 1902 εἶναι ἀφιερωμένο στὸν Κ. Παλαμά. Τὸ ἔχει γνωρίσει ἀραγε ὁ ποιητὴς; Δὲν μπόρεσα νὰ τὸ ἐξακριβώσω. Πάντως σχημάτισα τὴν πεποίθηση ἐρευνώντας τὸν κατάλογο τῶν ἀποκομμάτων ἐφημερίδων και περιοδικῶν ὅπου συνεργάζονταν ταχτικά ὁ Ἐφταλιώτης—κατάλογο ποῦ δὲν ἔχω λόγους νὰμφιβάλλω πῶς εἶναι πλήρης—πῶς τὸ Τραγοῦδι τῆς ζωῆς ἔμεινε ἀνέκδοτο. Σήμερα, μὲ τὴν ἄδεια τῆς χήρας τοῦ μεγάλου μας πεζογράφου, δίνω τὸ ἀριστοῦργημα τοῦτο στὴ δημοσιότητα, ἀπὸ τὶς στήλες τῆς «ΠΝΟΗΣ».

Ἡ τύχη κατὰ περιεργὸ τρόπο τάφερ' ἔτσι τὰ πράματα ποῦ ἕνα τέτοιο ἔργο νὰ δῆ τὸ φῶς πρῶτα σὲ ξένη γλῶσσα, στὰ γαλλικά, σὲ μιὰ μεταφραστικὴ μας προσπάθεια. (Le Chant de la Vie, Librairie de France, Paris 1928)

Μπορεῖ τώρα νὰ διερωτηθῆ κανεὶς γιατί ἕνα τέτοιο φιλοσοφικὸ ποίημα ποῦ κλείνει ὀλόκληρη κοσμοθεορία νάμειν' ἀδημοσίευτο. Πιθανότατα ὁ Ἐφταλιώτης νὰ μὴν ἦταν ἀπόλυτα εὐχαριστημένος ἀπὸ τὴ σημερινὴ μορφή τοῦ ἔργου, ὅσο τέλεια καὶ ἄς μᾶς φαίνεται ἰδίως στὸν πλοῦτο τῶν εἰκόνων και στὴν ἐκφραση. Εἶναι γνωστὸ πόσο φιλοδοξούεσε τὰ ἔργα του, πιασμένος μὲ τὴ μεταφράση τῆς Ὀδύσσειας ποῦ ὁ Χάρος δὲν τὸν ἄφισε νὰ τελειώσῃ, παραμέλησε τὸ Τραγοῦδι τῆς ζωῆς. Ἐχω τοὺς περισσότερους λόγους νὰ πιστεύω σ' αὐτὸ, καθόσο ἡ ἡμερομηνία 1902 εἶναι σβυσμένη στὸ ἀρχικὸ χειρόγραφο, πρᾶμα ποῦ μὲ κάνει νὰ υποθέτω πῶς λογάριζε νὰ τὸ ξαναδουλέψῃ και νὰ τὸ δημοσιεύσῃ ἀργότερα βάζοντάς το ἄλλῃ ἡμερομηνία.

Ὁπωσδήποτε, (περιεργὸ και οἱ στενότεροι φίλοι τοῦ Ἐφταλιώτη δὲν τὸ γνώριζαν και μοῦ ζήτησαν νὰ γνωρίσουν τὸ ἑλληνικὸ πρωτότυπο μὲλις δημοσιεύτηκε ἡ γαλλικὴ μετάφραση) ἐπεξεργασμένο ἢ ἀνεπεξέργαστο, τὸ Τραγοῦδι τῆς ζωῆς εἶναι κάτι ποῦ πλουτίζει τὴν νεοελληνικὴ ποίηση και ποῦ δείχνει τὸν Ἐφταλιώτη σὲ μιὰν ἀγνωστὴ του μορφή, φιλοσοφικοῦ ποιητῆ. Λόγοι περισσότεροι ἀπὸ ἀρκετοὶ γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν τὴ δημοσίευσή του ὕστερα ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνια.

Παρίσι 31(Γ.)1929

Μ. ΒΑΛΣΑΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΟΝ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Ζωή, Θεὰ πεντάμορφη, πεντάδοξη κ' αἰώνια,
 Ποῦ ἀπ' ἀγνώστου Ἥλιου ὀλόφλογες ἀγκάλες
 Ἐσφεντονίστηκες μ' ἀκράτητη λαχτάρα
 Σὲ παγωμένα μέσα καὶ ἄψυχα σκοτάδια
 Καὶ μάγεψες τὰ ναρκωμένα τὰ διαστήματα
 Μὲ τὴ γλυκερά σου ἀνατριχίλα
 Ποῦ γύριζες και γύριζες σὲ βάθια κ' ὕψη
 Στὸν κύκλο τὸν ἀτέλειωτο τῆς Πλάσης
 Καὶ τὰτομα συνάρπαζες και θέρμαινες και συγκρατοῦσες,
 Ὡσπου ψυχὴ σου τᾶκαμες και σῶμα:
 Πλημμύρα φῶς κ' ἐνέργεια καὶ ὁμορφιά καὶ ἀγάπη,
 Πλημμύρα ποῦ τὸ κάθε κύμα τῆς καὶ ἀπὸ ἕνας κόσμος.

Και κάθε ἀστέρη τώρα ζῆ στροφογυρνᾷ και φέγγει,
 Τοῦ οὐράνιου διάβα σου περιλαμπρο σημάδι
 Κι ὡς πέρ' ἀπ' τοὺς ἀπόκεντρους μικροπλανήτες

Τῆς Γῆς, τῆς Ἀφροδίτης
 Ποῦ ἕναν ἀπ' τοὺς ἥλιους σου ἀκλουθᾷνε,
 Κατὰ τὰ κράσπεδα τὰ φωτεινὰ τοῦ Γαλαξία,
 Κι ὡς ἐκεῖ φτάνουνε τὰρίφνητά σου δῶρα
 Ποῦ λὲς καὶ ὀλόχαρες, ἀστραφτερὲς διαβαίνουν
 Κατόπι πλούσιας συνοδιᾷς ἀπὸ λιοφέγγαρο καὶ ἀστέρια,
 Οἱ λαμπροστόλιστες μικροῦλες,
 Πρὸς δόξα τῆς ἀγήρατης τῆς Νύφης,
 Τῆς Νύφης ποῦ παντοτεινὰ γιορτάζει γάμο.

Σπιθοβολοῦν και τρέμουνε τ' ἀστραφτερά σου ἀστέρια,
 Σὰ νὰ γλυκοκοιτάζονται,
 Σὰ νὰ μιλοῦν ἀνάμεσά τους,
 Κι ἀπ' τῆς ἀγάπης σου τὰ μάγια σὰ νὰ σπαρταροῦνε,
 Οἱ νύχτες ἀγκαλιάζουνε τὶς μέρες
 Στ' ἀπέραντο τὸ πανηγύρι
 Ποῦ ἀγάλια και σιωπηλὰ τελιέται,
 Μὰ στέλνει ἡ σωπασιά ἐκείνη
 Τὴν ἀρμονία ποῦ ὄργανο θνητὸ δὲ σώνει
 Σὲ ψυχὴ μέσα νὰ στραγγίξῃ.

Κ' ἐνῶ στὴν ἄβυσσο γαληνωπὰ
 Οἱ διαμαντένιες σφαῖρες ἀρμενίζουν,
 Πεταεὶ ξάφνου ὁ νοῦς γοργότερ' ἀπ' ἀχτίδες,
 Τοὺς κύκλους τοὺς ἀκόντευτους ζυγώνει,
 Κι ἀκούγει τ' ἀγκομαχητὸ τοῦ στρεφογύρου,
 Καὶ βλέπει τοὺς ἀκοίμητους ἀγῶνες,
 Καὶ νοιώθει τὰ μυστήρια ποῦ ἐκεῖ φωλιάζουν,
 Τὶς μάχητες, τὶς νίκες και τὶς δόξες,
 Κι ἀπ' ὅλα πῶτερο τοὺς στεναγμούς,
 Τῆς γένεσης, τῆς γέννας, τοῦ θανάτου
 Ποῦ αἰώνια ἀκολουθᾷνε τὸν ἀθάνατό σου δρόμο.

Πελώρια στὴν ἀπλοχωριά, καὶ ἀκόμα πρὸ πελώρια
 Ἐκεῖ ποῦ μήτε ἀθώρητο μαμουῖνι
 Δὲ σώνει ν' ἀγναντέψῃς,
 Σὰν πνεῦμα πλημμυρᾷς τὰ σύμπαντα,
 Κι ὅπου πλανιέται ὁ νοῦς, ξανοίγει
 Ἦ ἀλάσταρά σου ἰχάρια.
 Ὅ τ ὀ π ο ς, ὁ και ρ ὀ ς, τὸ ἐ γ ὼ, καὶ ὅλα τὰνύπαρχα
 Ποῦ ὁ θαμπωμένος ἄνθρωπος
 Τὰ στήνει ἐκεῖ ποῦ σύνορα δὲν ἔχεις,
 Σὰν ὄνειρα περνοῦν και χάνονται, μὲ κάθε κίνημά σου,
 Καὶ μνήσκεις πάντα Ἐσὺ και βασιλεύεις,
 Μνήσκεις σὰν πέλαγο ποῦ καὶ ἂν χαθοῦν τὰ κύματα
 Στάλα τοῦ κρυστάλλου νεροῦ δὲν πάει μαζί τους.

Ὅταν ἡ παντοκίνητη ψυχὴ τοῦ Ποιητῆ
 Σὰν πούπουλο ἀπ' τὰ διάπλατα φτερά σου
 Σὰ χρυσάλιδ' ἀνήσυχη,
 Σὲ δίχτι κοσμοάπλωτο πιασμένη,
 Τὴ θεϊκιά τῆς φύτρα νοιώθει,
 Ὅμως ξεχνώντας σου τὴν ὄψη τὴν ἀθώρητη,
 Πασκίζει τὸ μυστήριό σου νὰ ξεδιαλύσῃ,
 Μὲ πόση μάχητα χτυπιοῦνται τὰ φτερούγια τῆς,
 Μὲ πόσον πόνο τᾶπειρο νὰ σκίσουνε γυρεῦουν,
 Κι' ὡς τόσο τὸ μαγνάδι τὴν κρατάει,
 Καὶ μὲλις στὰ θολὰ τῆς μάτια φαίνεσαι καταχνιασμένη,
 Ἐσὺ, ποῦ ὀλόγυμνη παντουπαροῦσα,
 Μὲ τῆς ψυχῆς τὴν ἀγωνία ἐκείνη γλυκοπαίζεις,
 Καθὼς ἡ μάννα παίζει μὲ παιδιοῦ λαχτάρα,
 Σὰν πολεμάει τὸ φῶς νὰ σφιχτοπιᾷσῃς,
 Ἦ γιὰ παιχνίδι ἢ γιὰ τροφή του.

Παράδιπλα στ' ἀκοίμητο ποτάμι,
Κοντά στους κρίνους τούς παρήγορους,
Συχογυρνάει φιλόσοφος και διαλογίζεται,
Ζητώντας τὸ ἀποποιῦθε και τὸ ποῦ νὰ κατεβάσῃ.
Γοργὸν κατακυλάει τ' ἀκοίμητο ποτάμι,
Κάθε λαμπρὴ του στάλα ἀπ' ἄλλες κνηγίζεται,
Και φεύγει ἐκεῖ ποῦ τὴ μαζεύει ἡ ἀχτίδα
Στὰ βράχια νὰ τὴν ξαναστάξῃ τῆς ραχούλας.
Ὅμως τὸ ρέμα, μήτε τὸ βαθὺ μουρμουρητό του,
Μήτε τὴν κρουσταλένια του ὄψη δὲν ἀλλάζει.
Ὅμως στοῦ ἴδιου ρεματιοῦ τούς ὄχτους
Ἄνθοῦν τὰ λούλουδα στὸν τάφο τούς ἀπάνω,
Ἐκεῖ ποῦ μύρια πρὶν τούς φάνηκαν
Και μύρια θὰ ξαναφανοῦνε.
Πετάει σὰν ὄνειρο ἡ μορφή, ξαναπροβάλλει σὰν αὐγοῦλα
Και πάλε στὶς ἀστεϊρευτές σου φλέβες πνίγεται.
Ὅμως ἐσένα ὁ δρόμος σου ἀλλαγία δὲν ξέρει μήτε τέλος.
Κι ὡς τόσο ὁ διαβασμένος μελετάει ἀκόμα
Τὸ νοιώσμα τῆς Ἀθανασίας!

Ὅλα πεθαίνουνε, μὰ Ἐσὺ
Γιὰ πάντα ζῆς και βασιλεύεις.
Γιὰ πάντα μὲ τοῦ Χάρου τὸ δρεπάνι Ἐσὺ, τὸ ἀκούραστο
Μαζώνεις τὴν τροφή σου.
Κι ἂν ἀκλουθᾷ τὰ βήματά σου μαῦρος Ἴσκιος,
Ὅμως ὀμπρός σου χύνει πάντα φῶς ἐκεῖνος
Ποῦ σ' ἔχει ἀπὸ τὰ μαῦρα σπλάχνα του βγαλμένη.
Και μὲ παλμούς ὀργῆς ἀνίκητης,
Μὲ τὸν βαθιὸν ἀναασμό σου,
Τὰ συνεπνίγεις τᾶδικα τὰ μυρολόγια
Ποῦ ἐδῶ κι ἐκεῖ σκορπένται
Σὰν ποῦ ἀνοιξιὰτικὴ φουρτούνα πνίγει
τοῦ λειβαδιοῦ τούς ἤχους.

Ἄπὸ τῆς γῆς περνώντας τάνθισμένα μονοπάτια,
Λυπητερό τραγοῦδι ἀκούγω και ψέλνει,
Πῶς σὰν ποτάμι τὸ κατὸ σὲ σβύνει,
Πῶς γιὰ τὰ Σένα ἐκεῖ παλαίβοντας
Ὁ ἀθῶος σπαρταράει και ματοστάζει,
Γιατ' εἶσαι Μάγισσα ἀπονη, κι ἀφίνεις
Τᾶδύναμο στοῦ δυνατοῦ τὸ νύχι
Τὸ δυνατό στοῦ ἀδύναμου τὴ σκόνη ἀπάνω.
Ἄκόμα ἐκεῖ δὲν τάνιστόρησε
Ὁ ἀπελπισμένος Ἱερεμίας
Πῶς τὸ κορμί του—μιάς στιγμῆς Σου φουσκαλίδα,—
Μὲ μάχητες ἀθώρητου μικρόκοσμου
Κ' ἐκεῖνο σιγχατίζεται.
Πῶς ἂν ξεσποῦνε φουσκαλίδες κι ἂν περνοῦν
Ἄλλες προβάλλουν και λαμποκοποῦνε
Στ' ἀθάνατό σου ρέμα.
Πῶς εἶσ' Ἐσὺ τάληθινὸ ποτάμι,
Κι ὁ νοῦς του μελετάει τῆς γῆς τὸ δρᾶμα,
Καθὼς ὁ ναύτης τὴ στεριά,
Ποῦ τὴ θωρεῖ και φεύγει πίσωθὲ του
Στὰ πέλαγα ἡ βαρκοῦλα του σὰν ἀρμενίζει.

Πρωτοτεχνίτρα, ποῦ ὀλοένα παίρνεις
Ἄπὸ γερούς και χαλασμένους κόσμους
Τὸ τρισαρίθμητο ἔχει σου στὴν ἀγκαλιά σου,
Και μὲ τὴν κρύφια δύναμή σου τὸ μαγεύεις!
Ποῦ μὲ τεράστιας θέλησης ἀνάγκασμα
Κι ἐνέργεια τρισβαθῆ κι ἀσκόλαστη
Ἄπὸ παλιὰ τορνεύεις και σκορπῖς καινούρια σου ὄντα

Ποῦ τέλειό κάθε τόρνεμά σου
Ἄπ' τοὺς καιροὺς ποῦ τᾶμορφο πρωτόπλασμα
Μὲς στοῦ πηλοῦ ἀργασάλευε τὰ βάθια,
Ὅς τότες ποῦ οὐρανόφεγγη παρθένα
Λαχτάρηξε μὲ στεναγμὸ και καρδιοχτύπι
Τὰ σπλάχνα τῆς θυσία νὰ σοῦ τὰ κάμη,
Ἐσὺ, ποῦ χύνεις ὀμορφιά στὰ πάντα
Μ' ἀχόρταγη φιληδονία.
Ποῦ τὸ ἱερὸ μυστήριό σου τελείται
Μὲς σ' ἄσβεστο ἓνα φῶς, ποῦ ἀντιφεγγιά του εἶναι ὁ νοῦς μας,
Ποῦ τὸ παγκόσμιό σου ἔργο στους αἰῶνες μέσα
Τὸ συνεδένει ἀκαταπόνετος μαγνίτης,
Ἡ σύμμαχί σου ἡ οὐρανογέννητη,
Ποῦ τῆς ψυχῆς σου εἶναι ψυχὴ,
Ποῦ εἶσαι Ἐσὺ ἡ ἴδια και σὲ λὲν Ἀγάπη!
Ἀγάπη κι Ὀμορφιά, και Φῶς κ' Ἐνέργεια!
Ἐσᾶς ὑμνώντας, μὰ μονάχα ψέλνω τὴ Ζωὴ
Τοῦ κόσμου τὴ θαματοουργὴ πρωτοτεχνίτρα.

ΣΗΜ: Σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο ἀπαγορεύεται κάθε ὀλικὴ ἢ μερικὴ ἀναδημοσίευση δίχως τὴν ἄδειαν
τῆς χήρας τοῦ ποιητῆ πρῶτα και δεῦτερα τοῦ Περιοδικοῦ μας. Copyright «ΠΝΟΗ»

ΕΣΤΑΜΠΑ

Τὴν ξέρω τὴν ἀνθρώπινη κακία,
τὴ γνώρισα τὴν ὄχνητρά ἐδῶ κάτω:
προδόνει μὲ τοῦ Γιούδα τὴ φιλία,
σταυρώνει μὲ τὴ θλίψη τοῦ Πιλάτου.

Τὴν εἶδα μὲ τὴ μάσκα τοῦ Θανάτου
στὴν πὶὸ φοριχτὴ τοῦ κόσμου τραγωδία.
Κακὸς βραχνάς, και σέρνεται ἡ σκιά του
σὲ μιά Γερμανικὴ λιθογραφία:

Εἶν' ἓνας δρόμος πέρα, στὴν ἀρχὴ του,
σπαράζει ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ καταδικη
ποῦ ζωντανὸ τὸν γδάρανε οἱ ὄχτροί του,

και τώρα πάει τρεκλίζοντας, κι—ὦ, φρίκη!—
πίσω του σέρνει ὀκνηρό, κουρελιασμένο,
τὸ δέρμα του ἀπ' τὶς φτέρνες κολλημένο!

1929

INCUNABULUM

Τῶν Ἀλδων νὰ ἡ παλιὰ τυπογραφία!
σὲ μιά ἀγκυρὰ δελφίνι διπλωμένο.
Και τὸ βιβλίον ὀχθέντο, βγαλμένο
στὰ χίλια πεντακόσια δεκατρία.

Λαβάζω τὸ εἰδύλλιον τὸ ἀκουσμένο
τοῦ Δάφνη και τῆς Χλόης τὴν ἱστορία.
Ξάφρον, χειρογραφητὸ σὲ μιά γωνία,
ἐν' ἄλλο εἰδύλλιον ἐπρόβαλε κρυμμένο.

«—Ἀνθή μου, μ' ἀγαπᾶς; τῆς γράφει ἐκεῖνος,
ἀπάντησέ μου,—Μάριος». Και πὶὸ κάτω
«—ὦ, Μάριε, σὲ λατρεύω ἕως θανάτου!»

Ἡ ἀγάπη! θάμα! ἀνθίζει οὐράνιος κρίνος!
Τρακόσια τόσα χρόνια στὸ βιβλίον
Χτυπᾷ ὁ παλμὸς ποῦ ἐξήσανε και οἱ δύο!

ΣΤΕΦ. ΔΑΦΝΗΣ

ΓΙΑ ΕΝΑ ΤΕΤΡΑΣΤΙΧΟ

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΤΟΥ. Ο ΣΥΝΕΙΡΜΟΣ ΤΟΥ. Η «ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ», ΤΟΥ.

«NIHIL PARVUM IN LITTERIS.»

Ὁ κ. Ρουσσέλ ὁ érudit, ὁ μεθοδικὸς κ' εὐνο-
νεϊδητος μελετητῆς τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, ὁ
φιλέλλην (και μήπως ἀληθινὰ ἡ ἀνταπάρηση ἀλη-
θινοῦ φιλέλληνοσ δὲν ἐχρειάζοιαν, γιὰ νὰ
μελετᾷ κανεὶς ὡς τὸ τέλος ὅλα τὰ σύγχρονα βιβλία
τὰ νεοελληνικά;), ὁ ἀκούραστος κριτικὸς, μοῦ ἔκαμε
τὴν τιμὴ νὰ προσέξει, νὰ διαβάσει και νὰ ἐπαινέσει
ἓνα σημειώμά μου γιὰ τὸν Μορεάς, ποῦ, ἐδῶ και
κάμποσο καιρὸ, ἐδημοσίευσε ἡ «Πνοή» Ἀρ.7. Ἄλλ' ὁ
κ. Ρουσσέλ δὲν συμμερίζεται διόλου τὴν «μορσεολατρεία».
Και στὸ «Libre» τοῦ Αὐγουστου-Σελτεμβρίου, —σ' αὐ-
τὸ τὸ μοναδικὸ δελτίο τῆς πλήρους ἐλληνικῆς βι-
βλιογραφίας και κριτικῆς, ποῦ θὰ μείνει ἱστορικόν—,
ἀφιερῶναι ἓνα σχετικὸν τοῦ ἄρθρου μὲ τὸν κάπως ὑ-
περβολικὸν τίτλον «Le funeste Moréas».

Πρόκειται εἰδικὰ γιὰ τὸ πρῶτον τετράστιχον ὀλο-
κλήρου τοῦ βιβλίου τῶν «Stances». Ἡ θέση του, ἡ

φιλοσοφία του, ἡ τεχνικὴ του, και τὸ γεγονός ὅτι στὶς
μικρὲς του διαστάσεις κατοπτρίζει μεγάλο μέρος ἀ-
πὸ τὴν ποίησιν τῶν «Στροφῶν», τὸ κάνουν ἄξιο γιὰ
συζήτησιν ἐκτενέστερη. Ἄς τὸ ἐξετάσωμε και πάλιν.
Ἴδου τὸ τετράστιχον.

«Le grain de blé nourrit et l'homme et les cor-
[beaux

l'arbre palladien produit la douce olive
et le triste cyprès, debout sur les tombeaux
balance vainement une cime plaintive».

«Λοιπὸν αὐτὴ ἡ στροφή, λέει ὁ κ. Ρουσσέλ, εἶναι
μιά στροφή μέτρια. Πρῶτα-πρῶτα, ποιὸς λόγος κά-
νει τὸν Μορεάς νὰ ὀνομάσει ἐδῶ «παλλαδικὸ δέντρο»
τὸ ἐλιόδεντρο; Κανένας. Ἐπειτα, τὸ πῶς τὸ ἐλιό-
δεντρο βγάξει τὴν ἐλιά, εἶναι μιά κοινοτοπία. Ποῦ
βρίσκειται ἐδῶ ἡ φιλοσοφία; Ἄς ἀφήσωμε τέλος ὅτι
ἡ ἐλιά, ἐπάνω στὸ δέντρο, κάθε ἄλλο εἶναι παρὰ

γλυκειά. 'Ο Μορεάς λοιπόν πιστοποιεί πράγματα όχι μόνο «αφ' εαυτών» φανερά, αλλά και μεταξύ τους άσχετα κι' απρόσφορα για όποιο δήποτε συμπέρασμα.

«Και πώς το κυπαρίσι, εξακολουθεί ό κ. Ρουσσέλ,—μπορεί να στέκει όρθιο και να λυγιά συγχρόνως; 'Η τó ένα θά γίνεται ή τó άλλο, έναλλακτικά.—άποκλειστικά!

«'Ο πρώτος στίχος του τετραστίχου μοιάζει να υποβάλει τή μεγάλη καλωσύνη ή τή μεγάλην άδιαφορία της φύσεως, που «βρέχει επί δικαίους και άδικούς», που όλίγο ενδιαφέρεται για τους ανθρώπους, ή που, μάλλον, δέν τους ευνουεί ξεχωριστά από τά λοιπά της πλάσματα. 'Ο δεύτερος στίχος υποβάλλει τήν ιδέα της ευτυχισμένης ειρήνης. Κ' οι δύο τελευταίοι υποβάλλουν μιá θλίψη αγιάτρευτη.— Πώς συμβιβάζονται όλ' αυτά μαζί; 'Εγώ τούλαχι στον δέν το ξέρω,—λέει ό κ. Ρουσσέλ—και ούτε και ό κ. Άγρας. (Σημ. Αυτό θά... τó ίδουμε!), που βρίσκει μα γ ι κ ή τή στροφή.

«Και έπειτα, που «υπόκειται» ή σκηνή; Στή Γαλλία; Στήν 'Ελλάδα;—'Εξ ίσου άδειλο».

Αυτά περίπου λέει τó άρθρο του κ. Ρουσσέλ για τó παραπάνω τετράστιχο.

'Αλλ' ύπάρχει έν πρώτοις μιá ελαφρή παρεξήγηση: δέν είπα ποθενά ότι τó τετράστιχο είναι μα γ ι κ ό. Τέτοιος κριτικός χαρακτηρισμός δέν στέκει βέβαια στα σοβαρά. 'Οχι γιατί είναι άνεπιφύλακτος κ' ένθουσιώδης: είναι άσυμβίβαστος, άναρμοστος,—φιλολογία, άνοση. Τή λέξη τήν έβαλα άπεικονίζοντας τήν πρώτη μου έντύπωση από τó πρώτο άνοιγμα του βιβλίου. Σκέπτομαι και τώρα, και πιό κατάλληλη δέν μπορώ να βρω. Μα γ ι κ ά άλήθεια μου έβγαλαν αυτά τά λόγια, όταν τά πρωτοδιάβασα, στα δεκαεπτά μου χρόνια, με τήν άπλή γνώση της γαλλικής του γυμνασίου κ' ύστερα από τó πολύχρονο μαρτύριο της τραχείας ελληνικής ποιήσεως που εδιάβαζα ως τότε, και που μ' άπογοήτευε βαθειά, άντι να μ' έμπνεί.

— Λοιπόν, τώρα τάχα που μεγάληωσα, κ' έμαθα κάπως περισσότερα γαλλικά, κι' εδιάβασα κι' άλλους γάλλους ποιητάς, συμφωνώ με τή γνώμη του κ. Ρουσσέλ;

'Αδίστακτα όχι. 'Η όμορφιά των «Στροφών» είναι άληθινή,—αίώνια. Και θά μπορούσα άμέσως ν' άπαντήσω, πώς περνά από άναλύσεις και άνασυνθέσεις λογικές, οι «Στροφές» είναι γεμάτες από τήν ροέςίe pure, που γοητεύει. 'Αλλά γιατί να καταφύγω σε κάτι άναπόδεκτο, ύποκειμενικό, άπαράδεκτο ίσως από τόν κ. Ρουσσέλ και από πολλούς άλλους άκόμα ως τώρα; 'Η παραπάνω στροφή δίνει τόσα στοιχεία άντικειμενικά, άπόλυτα, έξακριβωμένα!

—'Ας πάρουμε πρώτα-πρώτα τήν τεχνική της. Οι στίχοι αυτοί δέν είναι λοιπόν άληθινά μουσικοί; Σ' αυτό και ό κ. Ρουσσέλ συμφωνεί. 'Αλλά όσως διόλου διαφορετικά,—τι κρίμα! 'Ο κ. Ρουσσέλ, λέγοντας μου σ ι κ ή, έννοεί τήν πα ρ ή χ η σ η, τήν απόδοση, δηλαδή τήν άπομίμηση των φυσικών ήχων.

'Αποκάλυπτα λέγω πώς μιá τέτοια αντίληψη μου φαίνεται άπαράδεκτη, άσύζητητη!

'Η μουσική είναι τέχνη άυθιπόστατη, γλώσσα αυτοτελής, ιδιοσύστατος κόσμος. 'Όπως οι έννοιες, ή παλέτα, ή σμίλη. Τό μετ'άφρασε κ' α τ' ε ύ θ ε ι α ν τούς φυσικούς τόνους σε νότες και χρώματα μουσικά, δέν τó φαντάστηκε ποτέ, θαρρώ, ή Μουσική. Είναι μιá σύμβαση. Μιá συνθήκη άνεγνωρισμένη. Μιá άπόπειρα έρμηγείας του άνεκφράστου,—με τή γλώσσα των μουσικών ήχων. Ποιός θά ίσχυριζόταν στ' άληθινά ότι ό ήχος τού βιολιού ή ή σκάλα του πιάνου άποδίδει π ρ α γ μ α τ ι κ ώ ς, ή συγγενικά, τά έσωτερικά του συναισθήματα; Οι περίφημες πα ρ ή χ η σ ε ι ς που βρισκονται, έδω κ' εκεί, στους άρχαίους, δέν φαινονται σήμερα άπόπειρες άσφαλώς παιδαγωγικές, άφιλοσόφητες, γελοίες, ικανές να ένθουσιάζουν λιαμόνον τους δ α σ κ α λ ο υ ς της παρασμένης γενεάς;

'Η μουσική άξία της παραπάνω στροφής έγκείται μόνον στο ότι έξεμεταλλεύθηκε με τέτοιαν έπιτυχία τή μουσική δυνατότητα του Λόγου. Κύκλος όλοτετα άσχετος με τó νόημα και τó θέμα. 'Εγώ μάλιστα θαρρώ πώς άκριβώς θάχανε κάθε παρόμοια πα ρ ή χ η τ ι κ ή ν άξία, άν ήθελε συσχετισθί!.. Τό σάλεμα του λιγνού δέντρον, τó βουβό στήν εύλυγισία του, με τόν έλάχι- στον έσωτερικό τριγμό, με τή συριστική φρικίαση της φυλλωσιάς,—κάτι τόσο λιτό, τόσο φευγαλέο—ποιάν άνταπόκρισιν άμεση βρίσκει σ' τούς βαθειούς αυτούς και πλούσιους τόνους:

«debout sur les tombeaux balance vainement une âme plaintive».

'Ιδού πώς λοιπόν άντιλαμβάνομαι τή μουσικήν άξία του τετραστίχου.

—'Αλλά και ή σκέψη—όχι μόνον ή φράση,—είναι παρόμοια μουσική.

'Όσο όμως και λογική:

«Τό σπειρί τó στάρει θρέφει και τόν άνθρωπο και τά κοράκια»

Θέση και άντίθεση. 'Η δημιουργία κι' ή φθορά θρέφονται από κοινό σπόρο.

«τό παλλαδικό δέντρο βγάζει τή γλυκειάν έλιά»

Θέση. Κοιτά στον άνθρωπο, τó δέντρο. Μιá άκόμα έννοια δημιουργίας.

«και τó θλιμμένο κυπαρίσι, όλόρθο άπάνω στους τάφους»

'Αντίθεση, με προθύστερο τρόπο, πρòς τόν στίχο που έπακολουθεί.

«τ' ο υ κ ά κ ο υ λικνίζει τήν κλαψάριχη κορφή του!

Θέση. Γιαυτό και τó θανάσιμο αυτό δέντρο δέν θά γίνει σύμβολο τελικό! 'Η ζωή, κοντά του, ξαναγενιέται! Αίώνια, κι' αυτή, σαν τó θάνατο.

Νομίζω ότι έτσι δέν μένει πιá καμμιά άνακολουθία, καμμιά άνεξαρτησία και σύγχυση στο νόημα, στη σειρά, στις εικόνες, στις αντιθέσεις της «Στροφής»! 'Ο κ. Ρουσσέλ βρίσκει και στους δύο μα ζ ι τελευταίους στίχους «μιάν αγιάτρευτη θλίψη». Δέ συμφωνούμε. 'Ο κ. Ρουσσέλ παραστράφηκε τάχα από τή φιλολογία του ύπολοιπου (θά μιλήσωμε άμέσως και γι' αυτό) και θά πίστεψε πώς τó v a i n e m e n t είναι κι' αυτό φιλολογία, πώς επιτεινε χωρίς λόγο, τήν θλιμμένη εικόνα του κυπαρισσιού... 'Όχι. Τό vainement, έδω, θαρρώ, σημαίνει en vain και τονίζεται κάθιστα, κυριολεχτικά. 'Εκεί πάνω πάλλεται άκριβώς τó νόημα όλόκληρο!

'Αλλ' άς υποθέσωμε πώς τó vainement είναι άπλό «φιλολογικό» συμπλήρωμα της εικόνας. Και πάλι τó νόημα άπομένει,—εστω κι' άν όχι τόνον ίσχυρό. Μετατοπίζεται μόνο, αλλάζει μαθηματικήν έκφραση:

'Ο άνθρωπος και τó κοράκι (θέση και άντίθεση). 'Η έλιά ή τó βλασταίνει τόν καρπό (θέση).

Τό κυπαρίσι που αγιάτρευτα παραπονιέται ('Αντίθεση).

Τρεις θέσεις, με τήν προηγούμενη έκδοχή, και δύο άντιθέσεις. 'Ισαριθμες θέσεις και άντιθέσεις, έδω, που άναπτύσσονται μαθηματικώτερα, άλλ' όμως χαλαρώτερα.

Περιττό να σταθοῦμε στο φιλοσοφικό πνεῦμα της στροφής. Είναι ό θλιμμένος ήρωισμός, μιá ήρωϊκή ήθλιψη που βγαίνει από τήν «contemplation» του θεάματος της ζωής. «Δέν πεθαίνει ή ζωή. Ναι, αλλά τί με τούτο; άφου ό άνθρωπος είν' έφημερος; 'Όξ τόσο (συνεχίζει στα άλλα δύο τετράστιχα), ό άνθρωπος άς τó ξέρει: είναι μεταβλητός κι' αυτός, όπως ή φύση, κ' είναι περαστικός. 'Η φίλια γίνεται χυδαίότης. 'Η καρδιά πρέπει να ύποφέρει στή χαρά της, και να χαιρείται στή λύπη της. Κ' ή άπώλεια του θνητού ανθρώπου τίποτε δέ στοιχίζει στήν οικονομία της φύσεως και στήν όμορφιά που πάντα της άπομένει».

—'Ας έρθωμε τώρα στή «φιλολογία» του ποιήματος.

'Υστερα από τήν παραπάνω κατάταξη των νοημάτων,δύο μόνο σημεία «φιλολογικά» μās άπομένουν. Τό «παλλαδικό» δέντρο πρώτα-πρώτα. 'Εδω, συμφωνούμε με τόν κ. Ρουσσέλ.Δέν ύπήρχε λόγος γι' αυτό τó επίθετο. 'Αλλ' όποιος είν' έξοικειωμένος με τήν αρχαιολατρεία του ποιητού και θυμάται ότι έγραφε τις, «Στροφές» παράλληλα με τήν «Ιφιγένεια», θάφτει όλη τήν εξήγησή του.

'Η γλυκειά έλιά» ύστερα!

'Αλλ' αυτό δέν είναι φιλολογία. Είναι ποιητική άδεια. Και τόσο μόνο; Είναι τó κύριο σύμβολο όλου του ποιήματος, όλων των «Στροφών» ίσως!

'Η γλυκιά της πικρής έλιάς είναι βέβαια πνευματική. 'Αλλά και κάθε πίκρα συνειδητή δέν είναι γλυκιά στο βάθος; 'Ο άνδρικός, ό ρωμαλέος, ό γευστικός αυτός πικρός χυμός που προσφέρει ή φύση ώσαν για δίδαγμα της,—ενας άλλος καρπός της γνώσεως» σ' αυτή τήν περίπτωση,—δέν αξίζει να φανεί γλυκός, άφου έχει τόσην άλήθεια και τόση σοφία; 'Ο Μορεάς δέν είναι έμπροσθειστής, ώ! κάθε άλλο.

Πώς είδε τó επίθετο αυτό ό κ. Ρουσσέλ! 'Έχει όλη τήν ύποταγή, όλη τήν άποδοχή, όλον τόν στωϊκισμό, όλο τó «εύχαριστώ» του φιλοσόφου και του άσκητού, όλη τήν επίγνωση του άπογοητευμένου και θυμίζει τόνον έντονα τή «δικαιά εσμαρμένη που συ ν τ ρ ί β ε ι φίλιες, έρωτες και δόξες» στα άπώτερα ποιήματα του βιβλίου, και «τó πικρό ψωμί» που κόβει, καθρημένος σ' ένα ριζολίθι.

—Δημονήσαμε και τó κυπαρίσι, που «όλόρθο», «λιγιά» ως τόσο, πάνω άπ' τούς τάφους. (Μικρολογίες. Κακοπιστίες θά λέγαμε, άν δέν έπρόκειτο για γνώμη του κ. Ρουσσέλ.) 'Αλλά ό στίχος δίνει ό ίδιος τήν άπάντηση: «τό κυπαρίσι, όλόρθο, λυγίζει τήν κ ο ρ φ ή του...» Είδε κανείς κυπαρίσι να λυγιά ως κάτω τόν κορμό του; 'Όμως αντίστροφα, ποιός δέν ξέρει τήν άεικίνητη κορφοῦλα του, τήν ευαίσθητη και στο πιό άσθενικό τó φύσημα; Τό κυπαρίσι είναι άλύγιστο στον κορμό, τó πολυλύγιστο στήν κορφή. 'Η φυσιολατρεία του Μορεάς είναι γεμάτη πετρα κι' άκριβολογημένη.

Νά παραδεχθοῦμε, όποσδήποτε για μιá στιγμή, πώς πρόκειται για φιλολογία; 'Εστω. 'Αλλά ποῦ θά φθάσωμε, άν τήν καταδικάσωμε; Οι περιφρούρες όμηρικες παρομιώσεις, θά πέσουν άπ' τις πρώτες! Δέν είναι παράδειγμα μοναδικό «φιλολογίας» οι παραβολές έκείνες, που χωρίς κανένα λόγο, λησμονώντας κάθε λογική άντιστοιχία και μαθηματικότητα, άναχωρούν από τó έλάγιστο κοινό σημείο κι' άναπτύσσονται σ' αυτοτελή εικόνα, όσως διόλου άρχητη με τήν πραγματικότητα, —συγχορημένες μόνο για τήν ύπέροχη παραστατικότητά τους; Κι' ό Πίνδαρος ό λησμονημένος στή σκοτεινή του μεγαλοστομία, θά έπακολουθήσει άμέσως με παρόμοιο παράδειγμα.

Και προχωρώνται, θά συνεπάρωμε όλα τά «κοσμητικά επίθετα», του 'Ομήρου, των λυρικών, των άλεξανδρινών. Και θά φθάσωμε στα επίθετα του Φλωμπέρ (που ό φίλος μου κ. Πιράσχος, με τήν ίδια άποψη, τά χαρακτήριζε κάποτε «clichés») και που δέν είναι μόνο του Φλωμπέρ, παρά και του Φράνς, «i' όλου του ρεύματος που έρχεται από τήν 'Αναγέννηση, κι' όλων των κλασσικών, νεοκλασσικών και ύπεροκλασσικών ποιητών και συγγραφέων του κόσμου όλόκληρου...»

Φυσικά, θά μπορούσε να γίνει δεκτή και παρόμοια όμαδική καταδίκη. Γιατί όχι; Μόνο πώς αυτή τή στιγμή δέν έχει τή θέση της. Που θά ήταν σ' ένα μανιφέστο, σ' ένα κήρυγμα, σ' ένα σάλπισμα, με άρχες μάλιστα τής άντίθετες από του κ. Ρουσσέλ.

—Και που υπόκειται ή σκηνή; Στή Γαλλία στήν 'Ελλάδα;

'Εδιάβασα κι' άλλοτε, με παρόμοια άπορία, μιάν άνάλογη παρατήρηση. 'Ηταν του κ. Άλκη Θρούλου κ' έβρισκε στις περιγραφές των δημοτικών μας τραγουδιών τήν ίδια έλλειψη. «Κανένα τόπο δέν μπορεί να φανταστεί κανείς διαβάζοντάς τις».

Κ' έδω θαρρώ πώς συμβαίνει παρεξήγηση. Και πρέπει να ξαναπω πώς ό Μορεάς δέν είναι έμπροσθειστής—είναι κλασσικός. Κι' άκόμα: δέν είναι πε-

ριογραφικός—είναι στοχαστικός. Καθώς και τά δημοτικά μας τραγούδια, που για κύριο θέμα τους πουθενά δέν έχουν τήν περιγραφή των φυσικών καλλονών της 'Ελλάδος. Τέτοια είναι ή τεχνική κ' ή σύλληψη των κλασσικών και των κλασσικότερων ποιητών. Πλαστική. Συνθετική. Καθολική. Γενικευμένη. Κ' ένας όχι καλόπιστος συζητητής θάλεγε ότι άκριβώς κάθε τέτοια γενική εικόνα,—ή έννοια των πραγμάτων—άντιστοιχεί με κάθε μιá ειδική και συγκεκριμένη, άφου άκριβώς είναι ό,τι πιό βαθύ και ό,τι πιό αιώνιο αυτή περιέχει. 'Εγώ δέ θέλω να κάμω παρόμοιους καντιονούς ύποχρεωτικούς συλλογισμούς. Περιορίζομαι να ξαναπω τούτο μόνο: όποιος μελετά τόν κλασσικό ποιητή, πρέπει να τά παραδέχθ' έξ άρχής για τέτοιον: στις εικόνες του, στις περιγραφές του, στις συλλήψεις του.

Μά και μ' όλη τή θεωρητική αυτή δικαίωση του Μορεάς, δέν μπορώ έδω να μή φωνάξω στον κ. Ρουσσέλ: «Μά άμφιβάλλετε άκόμα για τήν πατριότητα του τοπίου; 'Αληθινά; 'Εγώ βλέπω όλοζώντανή τήν 'Αττική μας, τόν έπίπεδο έλαιώνα της, τήν έπαλληλη παράταξη των ελιόδεντρων, των κυπαρισσιών, των φυτειών, έν' άπομεσήμερο του Φλεβάρη, γεμάτο καθαρότητα, φώς, άέρα ελληνικό! Κ' είναι τάχα άγνωστο πώς ή 'Ελλάδα, ή 'Αττική, είναι κλεισμένη σ' όλόκληρο σχεδόν τó βιβλίο, σαν κάτι πα ρ ό ν και σύγχρονο και ζωντανό έμπρός στον Μορεάς; Οι κύκνοι του Καύστρου δέν είναι οι κύκνοι του Σηκουάνα; Τό Σούνιο, ό Κηφισός, ό Πάρνηθ, ό 'Υμηττός, οι άρχαίστες στή φωτολουσμένην 'Ακρόπολη δέ βρίσκονται σε κάθε σελίδα του; —Δέ μένει άλλο σημείο σκοτεινό. Κ' έλπίζω να πίσω τόν κ. Ρουσσέλ πώς έχω δικιο ν' αγαπώ και να πιστεύω με τήν ίδια μου πρώτη έξαρση τις Stances κι' όλόκληρο τ' άλλο έργο του Μορεάς. Είναι στενό; είναι λιγόψυχο; είναι ρομαντικό; είναι καθαρά καλλιτεχνικό κ' έξω άπ' τις θεωρητικές άνησυχίες που ταράζουν τήν έποχή μας; Μπορεί. 'Αλλά στα όριά του, είναι ά κ ρ α ι ο. Άρτιο.

'Ο κ. Ρουσσέλ διαφωνεί ριζικά. «Είναι όλέθριο, λέει, τó παράδειγμά του».

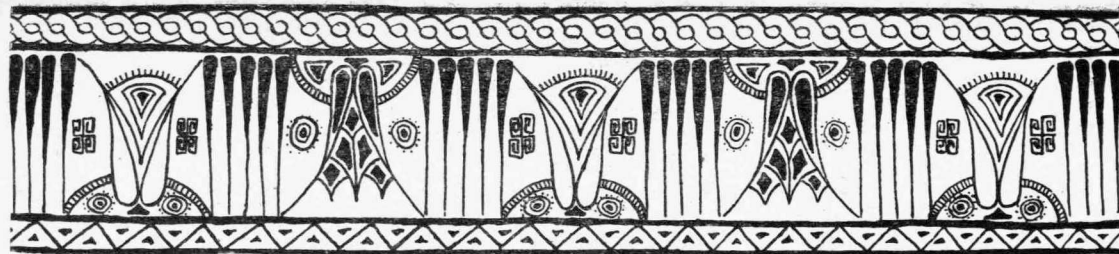
Φαντάζομαι γιατί. Στο ποιητικό περιβόλι,—ας πάρωμε τήν τετριμμένη άπεικόνιση,—ό κ. Ρουσσέλ δέν άρέσκεται στις πεταλούδες: γυρεύει τις μέλισσες. Πιστεύει στή μελέτη, πιότερο άπ' τó έμφυτο κι' άπ' τó δώρο. 'Ο Μορεάς άπήλαυσε τήν ποίηση. 'Ο κ. Ρουσσέλ δέ θά του τó συγχορήσει.—Είν' ένας τρόπος κι' αυτός, κ' ίσως τó άδικο νάνα με τó δικό μας μέρος. 'Αλλά θ' άργήσει, ω πολύ άκόμα, ή άνθρωπότης να ζητήσει άπ' τήν ποίηση άλλο θέλημα,—παρά τή συγκίνηση, τή μέθη, τ' όνειρο.

ΤΕΛΛΟΣ ΑΓΡΑΣ

ΤΟ ΝΙΩΘΩ ΜΕ ΓΙΩΤΑ

Τό νιώθω ή ιδιωματικά νιώνω τó γράφουμε συνήθως με **οι**, τάχα άπ' τó έννοια, μά δέν είναι, γιατί άπ' τή λέξη έννοια τεχνολογικά βγαίνει τó **νοιάζομαι** δηλ. **έννοιάζομαι**, αλλά τó νιώθω ή νιώνω δέν μπορεί να βγει. 'Απτό λοιπόν βγαίνει έτσι: άρχαίως ένεστός **νοώ** άορ. **ένόησα** άπ άπτό με τó διφτογισμό του **νόη** έγινε **έννοησα** και με τή μετάθεση του φτόγγου **ι** (γιατί σήμερα τó η είναι **ι** και τίποτε άλλο) > **έννοησα** κι' άπ' άπτό νέος ένεστός **νιώθω**, όπως τάραχα: **έκνησα** > **κνήθω** (=κνάω) έννησα > **ι** ήθω (=νάω) έσησα > **ήθω** (=σάω) κ.λ.π. Για τή μετάθεση του φτόγγου **ι** σύγγινε **Μανούλης** > **Μανούλης** και στήν Κρήτη **Μανούλης**. 'Επίσης από τó **μετάνοια**, που στον κάτω ελληνισμό σημαίνει λαϊκά μόνο τή γονυκλισία, έχομε τó **μετανιώζω**=κλίνω τά γόνατα, που τó γράφουμε για έφοιλία **μετανιώζω** με **ι**. Τό **μετανιώνω** είναι **μετανιώω** > **μετάνω** > **μετάνωσα** κι' άπ' άπτό νέος ένεστός **μετανιώνω**. 'Ετσι είναι.

Μ. ΦΙΛΗΝΤΑΣ

ΓΑΛΑΤΕΙΑΣ ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗ

Η ΚΗΔΕΙΑ ΤΗΣ ΜΑΪΑΣ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Όταν ήρθε η ώρα να σηκώσουν από το νοσοκομείο το λείψανο, ο καιρός φαινόταν πώς θα γυρνούσε στη βροχή. Η νοτιά σήκωνε σύννεφα τη σκόνη κι' ο ουρανός είχε μιὰ θολούρα κίτρινη. Σκόρπιοι έδω κ' εκεί στον άμελημένο κήπο του νοσοκομείου, σέ ξύλιους πάγκους κάθονταν οί άρρωστοί. Φορούσαν όλοι τά ρούχα του κρεβατιού κ' είχαν όλοι όφες γλωμές σκαμμένες κί' άξούριστες. Γύρω τους ύψώνονταν να τους κρύψουν σκεδόν τά άγριόχορτα πού όργιάζαν ξεθρασμένα δλουθές. Μαντηλίδες κατακίτρινες, κόκκινες παπαρούνες, γαϊδουράγκαθα, χαμομήλια, μαργαρίτες και μολόχες. Με τό σαγόνι άκουμπισμένο στο μπαστούνι πού κρατούσαν ανάμεσα στά γόνατα τους, έμεναν άκίνητοι χαμένοι σέ μιάν άδεια συλλογή... Και μόνο στο βάθος πάνω στο μαρμαρένιο πλατύσκαλο με τη μεγάλη πόρτα πού έμπάζε στο φωτοπλημμυρισμένο χάλ, νοσοκόμες νέες και νεαροί γιατροί με τις κατάσπρες μπλουτζές τους φλυαρούσαν εύθυμα. Τά πρόσωπά τους έδειχναν υγεία, τά μάτια τους έλαμπαν τά δόντια τους άστραφταν και τά μαλλιά όλονών ήταν πυκνά γαλιστερά και καλοχτενισμένα. Μονάχα τά κορίτσια είχαν μπονέδες κολαρισμένους πού καθόντουσαν πάνω στά κουρεμένα κεφάλια τους σάν τεράστιες άσπρες πεταλούδες.

Κοντά στην είσοδο του νοσοκομείου ήταν τό νεκρικό καμαράκι όπου κάποια ώρα, όταν δέν ύπηρχαν άρρωστοί στο περιβόλι κατέβαζαν τους πεθαμένους.

Έκει βρισκόταν σήμερα η Μαΐα.

Τήν είχαν φέρει πρό δλίγου, και τώρα είχαν έρθει κ' οί δυό γυναίκες πού θά τήν έντυναν και θά τή σαβάνωναν. Ήταν κί' αυτές του νοσοκομείου. Πρίν ν' αρχίσουν τήν τουαλέττα της πεθαμένης βάλθηκαν να ξετάζουν τά ρούχα της πού βρισκόνταν σωρός σέ μιά γωνιά. Θά τάπερναν αυτές και ήθελαν να κάμουν τη μοιρασιά,

"Ήταν περίφημα.— Ένα κ' ένα!.. Τό κακόμοιρο τό κορίτσι!

Πρώτα-πρώτα ήταν ένα μαντώ μαύρο από χοντρό μεταξωτό και γούνα στο γιακά και τά μανικέτια. Έπειτα ένα φόρεμα μεταξωτό κί' αυτό, έπειτα ήταν τέσσερης κυλότες τό ίδιο μεταξωτές και κόμποσα ζευγάρια κάλτσες σέρ μουσιλινένιες, κί' ακόμα μιá κομπινεζόν άσπρη με άκριβές νταντέλλες, τρεις πιγκιάμες ριγωτές μεταξωτές ένα ζευγάρι πασουμάκια, ένα ζευγάρι παπούτσια και μιá εσάρπα από σενίλι ρός. Είχε κ' ένα κουτί μαντύλια, άκριβά άλλα αυτά μαζί μ' ένα μπριζαντένιο σταυρό κί' ένα δακτυλίδι, και τό ρολογάκι της τά πήρε τό κορίτσι πού ήταν κοντά της όλο τό διάστημα της άρρώστιας της.

Τώρα η Μαΐα ήταν ξεαλωμένη πάνω σ' ένα τραπέζι στη μέση της κάμαρας σκεπασμένη από τό λαμό με σεντόνι.

Τά κομένα κατάμαυρα μαλλιά της όλο δακτυλίδια, σάν μαύρο χρυσάνθεμο, στεφάνωναν ένα παιδιάτικο πρόσωπο όχρομελάχροινο με κάτι βούλες μπλέ πού και ποί. Τό μικρό της στόμα ήταν σφιχ-

τά κλεισμένο σάν πεισματομένο ενώ τά μάτια της είχαν μείνει μισανοιχτά λές και πάσιζαν ν' άνοιξουν.

Όταν τέλειωσε η μοιρασιά κί' αποφάσισαν να μήν περάσουν από τόν κλίβανο τά ρούχα, γιατί τό κατημένο δέν είχε καμμιά κολλητική άστένεια, άρχινησαν να τήν ντύουν.

Πρώτα-πρώτα τήν ξεσκέπασαν και φάνηκε τό όραίο νεανικό της σώμα σάν σκαλισμένο πάνω σέ έλεφαντοκόκαλο.

— Δέ θά τήν πλύνουμε; ρώτησε η μιá γυναίκα τήν άλλη.

— Με τί; Δέν πήραμε κρασί..., ποιός άνεβαίνει τώρα μ' αυτή τήν κάβα... βαλάντωσα πιά από τό πρωί στά πόδια μου.

— Κ' έπειτα... εγώ αυτά δέν τά θεωρώ τίποτα... να πλύνεις τό νεκρό με κρασί... και γιατί να τόν πλύνεις; έλα στο Θεό σου... Και πρόσσεσε:

— Φέρε τό μπόγο... εκείνος εκεί είναι, κ' έδειξε μιá έταζέρα... Της τάχει έτοιμάσει η φιληνάδα της... έφές φεύγοντας μου παράγγελνε, να τη φροντίσωμε...

— Πήρε κί' αυτή του κόσμου τά πράματα... ειπε η άλλη άνοιγοντας τό μπόγο...

— Ά, όσο γι' αυτό τό κακόμοιρο όλους τους εύχαρίστησε, όλο με τό πουριπουάρ στεκόταν... ήτανε λέει θεατρίνα...

— Άμ! Άν δέν είναι αυτές πού τόν έχουν τόν παρα... ποιός θά τόν έχει έσύ κ' εγώ;

Και άπλωνε τά ρούχα, ένα ένα... τό σάβανο και τά επίλοιπα.

— Φέρο τό σάβανο, ειπε εκείνη πού περίμενε γ' άνοιχτεί ό μπόγος, κί' άπλωσε τό χέρι της. Μόλις τό πήρε τό ξεδίπλωσε κί' άμέσως μάνι μάνι βάλθηκε να του σκίξει ένα λαμό... Ο χασές ήταν γερός και δέ σκίζόταν.

— Είναι βλέπεις... πού δέν πρέπει να κοπει με ψαλίδι τό σάβανο. Και έβαλε δύναμη σφίγγοντας τά χέλια της. Τσί ι ι ι χ άκούστηκε ό χασές να σκίζεται... κί' άμέσως άφου πέρασε τό κεφάλι της πεθαμένης από τό άνοιγμα του λαιμού τη τύλιξε καλά καλά όλη.

— Έλα... τ' άλλα... ειπε... και άπλωσε πάλι τό χέρι της.

— Έδώ της έχει ένα σωρό πράματα... κομπινεζόν, κυλότα... κάλτσες... Θά της τά βάλωμε όλα...;

— Θά της βάλωμε μόνο τό φόρεμα και τις κάλτσες... Άυτά χρειάζονται στους ζωντανούς... νάχει και η ψυχούλα της συχάριο.

— Αυτό λέω κί' εγώ...

Πήραν τό φόρεμα και της τό φορούσαν... γρήγορα-γρήγορα... με σβελτοσύνη άρπαξαν τά άκαμπτα χέρια και τά πέρασαν στα μανίκια έπειτα πήραν τά πόδια και τους έβαλαν τις κάλτσες και έπειτα τά παπούτσια. Άυτά όμως δέν εμπαιναν κί' έτσι της τά φόρησαν μισοβαλμένα... τά μαλλιά της δέν της τά χτένισαν γιατί τό χτένι πού θά χτενίσει πεθαμένον πετιέται. Στο μπόγο η φιλενάδα της είχε και χτένι μα η γυναίκα πού τόν άνοιξε τό μπόγο τό έχωσε στη τσέπη της μόλις τό ειδε.

ΕΡΓΑΤΕΣ

ΑΓ. ΑΣΤΕΡΙΑΔΗΣ

Η Μαΐα εξακολουθούσε να χει σφιγμένα τά χείλη με πείσμα και τά μάτια της σά να τάθελε να τ' άνοίξει...

— Λύσσαξε η Θωδώρα να τήν αλλάξει αυτή... ειπε η μιá από τις γυναικες δένοντας στα δικά της πράματα τό κομπινεζόν πού πήρε στο μερτικό της. "Όλο αυτό έλεγε στο κορίτσι πού έρχόταν..."

— Βλέπεις λιγά έχει... Προχτές πού άλλαξε κείνη τη πλούσια από τήν Άλεξάντρεια, μιλήσαμε έμεις... κί' έπειτα από λιγο ειπε θαυμάζοντας... αυτά είτανε τά πράματα... ακόμα και τά σεντόνια του κρεβατιού της ήταν δικά της... Δέν ξέρω πόσα... και μαξιλαροθήκες... και κουβέρτες... Και τά πήρε όλα η Θωδώρα.

— Άμ! αυτά είναι πού σε κάνουν κ' έρχεσαι σ' αυτή τη δουλειά... διαφορετικά ποιά τόφελος...

Και άφου έριξαν ακόμα μιá ματιά στη Μαΐα πείραν τους μπόγους τους και βγήκαν όξω κλείνοντας τήν πόρτα...

Στό διάστημα αυτό άπόξω από τό νοσοκομείο στεκόταν κρι τήν περίμεναν καμμιά δεκαριά άντρες με τέσσερα ταξία. Περίμεναν από πολυώρα και είχαν αρχίσει ν' ανυπομονούν. Άλλος διάβαζε έφημερίδα... άλλος γιάλιζε τά παπούτσια του, άλλος σουλατσάριζε πάνω-κάτω... σφυρίζοντας κάποιο ήχο.

Η κουφόβραση με τό σίφωνα του κονιορτού πού σηκονόταν κάθε τόσο και στράβωνε τά μάτια έκανε ώστε όλα τά πρόσωπα των διαβατών να ναι συσπασμένα μ' έκφραση δυσαρέσκιας.

Έάφνονε ένας άπ' όλους κατάζοντας μέσα από τήν καγκελένια θύρα ειπε:

— Έρχονται!...

Με τό "έρχονται" όλοι άνέβηκαν βιαστικά στα

ταξία... πού περίμεναν. Η κάσα με τήν πεθαμένη μπήκε στην νεκροφόρα και η συνοδεία ξεκίνησε. Έκει όμως φάνηκε στο δρομάκι του περβολιού μιá νοσοκόμα μ' ένα στεφάνι.

— Σωφέρ! Σωφέρ! Σταθήτε!

Φώναξε κ' έρχόταν τρέχοντας κουνώντας το ψηλά και όσο πού έφτασε στην είσοδο.

Δυό τρία κεφάλια από τό τελευταίο ταξί φάνηκαν.

— Τί τρέχει, ρώτησε ό σωφέρ.

— Τό στεφάνι... τό ξεχάσατε... Τό φέρανε τό πρωί... Φώναξε η νοσοκόμα.

— Μωρέ τράβα... ειπαν οί επιβάτες και τό ταξί κίνησε χωρίς άλλη κουβέντα... οχ άδεραφέ!...

Άπόξω από τό νεκροταφείο ξεπέζεψαν... στην πόρτα από κάθε πλάι στεκόντουσαν κουλουράδες και πουλούσαν κουλούρια και παξιμάδια... ήταν και στραγαλατζήδες.

Ένας από τη συνοδεία πήρε ένα κουλούρι. Ήταν ροδοκόκκινο ξεροψημένο κί' όπως τό δάγκωσε μύρισε...

— Να πάρω κ' εγώ... ειπε κί' ένας άλλος, πού ζήλεψε. Έπειτα όλοι μαζί συνόδεψαν τό λείψανο, μέσα από τη δειτροστοιχία της εισόδου. Έκει ήταν κί' άλλος πολς κόσμος. Άλλοι εμπαιναν, άλλοι έβγαιναν. Μιá γυναίκα πού τήν παρακρατούσαν από τις μασκάλες έλεγε με βραχνή ξέπνοη φωνή...

... κουνώντας τό κεφάλι δεξιά και ζερβά:

— Γιόκα μου... καμάρι μου... τί ήταν αυτό πού κάμες στη μανούλα σου...

— Έχει γόστο νάχωμε καμιά μπόρα ειπε κάποιος από τη συνοδεία της πεθαμένης. Κί' άπλωσε τό χέρι του... Ένωισα μιá στάλα...

— Δέν πιστεύω είτε ένας άλλος κι' άπλωσε κι' αυτός τὸ δικό του.

Τὰ δέντρα βούζιζαν. Οἱ πιπεριές πάλευαν τὰ λεπτά τους κλαδιά που ἦταν φορτωμένα με κόκκινά σταφύλια. Οἱ μαρμαρένιες προτομές πάνω ἀπὸ τοὺς τάφους εἶχαν ἐκφράσει περίσκιπητὴ σὰ νὰ τυραγιόνταν ἀκόμα ἀπὸ τὴς μέριμνες τῆς ζωῆς. Ἀπὸ πολλὰς μεριές ἔφτανε ὁ ἦχος ἀπὸ τσιπιά που ἔσκαβαν.

— Τὴν κακομοῖρα τῆ Μάϊα γιὰ πότε χάθηκε... εἶπε κάποιος.

— Δὲν ἀνθεξε βλέπεις ἢ καρδιά της.

— Ἐπειτα ἀπὸ τὴς παραλυσίες που εἶχε κάμει ἐπόμενο ἦταν νὰ μὴν ἀνθέξῃ... ἔρε γλῆντι που τῶκαμε θεὸς σχολῆςτηνα...

— Ποιὸν εἶχε τώρα;

— Τὸ Ρῆγα τὸ βιομήχανο. Τοῦφαγε λεφτὸ μετὸ καντάρι.

— Ἄς εἶναι ἦταν καλή.

— Καλή μὰ κουτή.

— Τώρα τῆς εἶχε μπεῖ ἢ λόξα πὼς ἦταν μεγάλη καλλιτέχνης. Θὰ πῆγαინε ἔλεγε νὰ παίξῃ στὸ Παρίσι...

— Ἄμ' ἢ λόξα τῆς ἢ ἄλλη καὶ νὰ θέλει νὰ περ-νὰ γιὰ παρθένου...

Ἄπὸ τὴς κουβέντες τους φαινόταν τὶ εἶχε σταθεῖ στὸ βίον τῆς ἢ Μάϊα. Ἐχτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὸ ἦταν ὡς φαίνεται καὶ ἠθοποιὸς—ὅπως θάταν καὶ κείνοι που τὴν συνοδευαν. Καὶ νὰ που ἐκεῖ που συνομιλοῦσαν ἔτσι κατάφατξε λαχανιασμένος καὶ μπηκε ἀνάμεσα τους ἕνας νέος κρατώντας κ' ἕνα μου-κέτο ἄσπρες βιόλες.

ἦταν ὡς 30 χρονῶν, πρόωρα γερασμένος, κου-τὸς στραβοκάνης μετὸ λαιμὸ τυλιγμένο σ' ἕνα ἄσπρο βρώμικο κασκόλ, μετὸ πλατύγουρη ρεμπουμπλικα, ἀμελημένη φορεσιά, δίσσολα στραβοπατημένα παπούτσια, καὶ μ' ἕνα μεγάλο χαρτοφύλακα στὴ μα-σκάλη.

— Ἄ... μπρόβο εἶπε... ἔλεγα πὼς δὲ θὰ πρόφταναν. Καὶ πρόσθεσε κοιτάζοντας ἀλουθές:

— Καὶ δὲν ἦθε κανεὶς ἄλλος!

— Ὁχι ἐμεῖς κ' ἐμεῖς.

— Ὁ νέος ξεστόμισε μιὰ ἀισχρὴ βροσιὰ καὶ σώ-πασε.

Εἶχαν φτάσει μπρὸς στὴν ἐκκλησιὰ ὅπου οἱ νεκροθάφτες εἶχαν κιάλας ἀκουμπήσει τὴν κάσα στὸ πεζοῦλι ἐκεῖ ἀπὸξω. Μέσα ἔβαλλον ἄλλο νεκρὸ. Ἀ-πὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα μόλις ξεδιύκρινες μέσα τὰ πρόσωπα καὶ τοὺς ἄσπρους γιακάδες τῶν ἀντράν. Στὴν σκοτεινιά τὰ κεράκια ἐλαμπαν μετὸ ἀκίνητες ἀνάερτες φλόγες... οἱ ψαλμοδιες ἀκούγονταν κ' ἀνάμεσα ἀναφηλητὰ κ' ἀναστεναγμοί.

— Θ' ἀργήσουν; ρώτησε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἄντρες κάποιον φρακοφορεμένο νεκροθάφτη που σολατσά-ριζε στὸν ἀυλόγουρο.

— Τοῦτοι δῶ τελειώνουν... μὰ ξεπίσω εἶναι κ' ἄλλος... κατόπι ἔρχεται ὁ δικός σας...

— Γί λῆει; ρώτησαν κ' οἱ ἄλλοι καὶ πλησί-ασαν.

— Λέει πὼς θὰ ξημερώσωμε δῶ χάμω... ἔχει ἀκούς κ' ἄλλο πεθαμένο μέσα...

— Τότες τί στεκόμαστε... πάμε νὰ χαζέψουμε κ' ἔφυγαν...

Τὰ κείμωνο τῆς πεθαμένης ἀπόμεινε ἔτσι στὸ πεζοῦλι. Ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ καπάκι ξέβγαϊνε τὸ φόρεμά της. Ἐνα φόρεμα μεταξωτὸ μὲ μὲ πορτο-καλιὰ κλαδιά. Ὁ ἀέρας καθὼς φύσαγε τὶκανε πότε νὰ ριπίζεταί μ' ἕνα ἑλαφρὸ θρούϊσμα, πότε τὶκανε νὰ χτυπιέται δῶθε κείθε σὰ μετὸ θυμὸ. Ὁ νέος μετὸ χαρτοφύλακα ἐνῶ ἀπομακρυνόταν γύρισε πίσω κ' ἔβαλε πάνω στὴ κάσα τὴς βιόλες που κρατοῦσε, φροντίζοντας νὰ τὴς τοποθετῆ μετὸ γούστο.

— Ἐλα τώρα πᾶμ', κ' ἄφησε τὴς ὠραιοπάθειες του φῶναξε κάποιος, που στάθηκε νὰ τὸν περιμνή. Ὄταν πῆγαν νὰ βροῦν τοὺς ἄλλους δὲν τοὺς βρῆ-καν, καὶ τράβηξαν οἱ δυὸ τους.

— Καὶ ὁ ἐπικῆδιος;

— Τὸν ἔγραψα εἶπε ὁ νέος μετὸ κασκόλ.

— Σοβαρὰ;

— Ναι... Ὁἰθελες νὰ τὸν ἀκούσης;

— Ἀκούς ἐκεῖ... νὰ δοῦμε τὶ τῆς λῆς κ' ἐσύ...

οἱ συνάδελφοι ἔκαμαν πρὸ ὀλίγου τὸ χρέος τους... Ἔλα πάμε σὲ κείνη ἐκεῖ τὴ γωνιά. Σὰν ἔφτα-σαν ὁ νέος μετὸ κασκόλ πῆρε τότε κἀτὶ χειρογράφα ἀπὸ τὸ χαρτοφύλακα κ' ἀφοῦ τὸν μετακλίσει ἀφή-νοντάς τὸν κατὰ γῆς ἀρχίνησε νὰ διαβάξῃ μετὸ κλαψιά-ρικη τραγουδιστὴ ἀπαγγελία σὰ νὰ μοιρολογιόταν:

«Δὲν ἦσαν πλασμένη γλυκεῖα ἀδερφούλα γιὰ τὴς ἀσκήμιες ἐσὺ τῆς ζωῆς! Ἡ πεταλουδένια σου ἢ ψυχὴ... ὄχι... δὲν ἀντέχει σὲ κανένα χυδαῖο ἄγγιγμα... ποθοῦσες ὅτι ἦταν ἀγνό καὶ λευκὸ... κ' ὁ κόσμος που ἀγαποῦσες ἦταν αὐτὸς που ἢ παρ-θενική σου φαντασία ἐπλαθε... κόσμος ὠραῖος που δὲν τὸν ἔφτασε καμιά ἀπήχηση ἀπὸ τοὺς βᾶ-ναουσους θόρυβους τῆς πραγματικότητας... Καὶ σταμάτησε.

— Πῶς σοῦ φαίνεται; ρώτησε.

— Ὁ ἄλλος δὲ μίλησε.

— Ἔρεεις θέλησα.. νὰ κάμω τὴν ἀντίθεση μεταξὺ τῆς ζωῆς που ζοῦσε καὶ ἐκείνους που ἔφταναν μετὸ κεφάλι της... Γιατὶ ἔρεεις τέτοια ἦταν ἢ Μάϊα.

— Τέλος πάντων ἔακολούθησε, εἶπε ἀδιάφορα ὁ ἄλλος παρακολουθώντας προσεχτικὰ κάποιον που ἔσκαβε ἕνα λάκκο.

— Πολύτιμο καὶ λευκὸ στήθος, ἀρχίνησε ξανά μετὸ τὴν ἴδια κλαψιάρικη ἀπαγγελία ὁ νέος μετὸ κασκόλ... κανέννας δὲν σὲ χάριζε... κανέννας δὲ στάθηκε ἄξιος νὰ χαρεῖ τὴν ὠμορφιά σου καὶ τὴ θεία μουσκοβολιά σου... καὶ μάδησε τὰ ἄβρα πέ-ταλά σου ἢ ἀνεμοζάλῃ τῆς ζωῆς κ' ἐσβυσε χωρίς κανέννας νὰ μαντζεῖ τὶ ἦσαν! καὶ δίπλωσε τὸ χει-ρογράφο... Πῶς σοῦ φαίνεται; ρώτησε φιλάγον-τάς τὸ στὸ χαρτοφύλακα.

— Καλὸ, ἀλλὰ ὄχι βέβαια γιὰ νὰ εἰπωθῇ στὴν περίσταση αὐτή.

— Γιατὶ;

— Μὰ γιατί ὅλα τοῦτα που λῆς δὲν ἔχουν καμιά σχέση μετὸ Μάϊα... Καλὴ κ' ἄξια μὰ οὔτε ἀγνὴ ἦταν οὔτε ἀσιπιη, εἶπε μετὸ νόνο νευριασμένο ὁ ἀκρο-ατῆς τοῦ ἐπικῆδιου...

— Κι' ὅμως τέτοια ἦταν εἶπε ἡρεμα ὁ νέος μετὸ κασκόλ. Κανέννας ἄλλος δὲ λᾶτρεψε τὴν ἀγνό-τητα σὰν αὐτή... ἄς ἦταν πόρνη...

— Ναι... ἀλλὰ βλέπεις ὁ κόσμος δὲν τὴν γνώρισε ἀπὸ αὐτὴ τῆς τῆ μεριά... τὴ γνόρισε ἀπὸ τὴν ἄλλη... αὐτὸ εἶναι. Κι' οἱ δυὸ νέοι σώπα-σαν, ἔπειτα ἔφυγαν.

Στὸ μεταξὺ βράδυναξε. Ὄταν πλησίασαν στὴν ἐκκλησιὰ οἱ ἄλλοι που εἶταν ἐκεῖ τους εἶπαν πὼς ἢ κηδεῖα θὰ γινότανε αὔριο στὶς ὄχτω τὸ πρωὶ γιατί τώρα πιά ἔδωσε ὁ ἥλιος.

— Πᾶμε τὸ λοιπὸν, εἶπαν τότες ὅλοι μαζί καὶ κίνησαν.

— Αὔριο θάρθουμε δὲν εἶν' ἔτσι; ρώτησε ὁ νέος μετὸ κασκόλ...

— Ἐξαοτάται... μὴ ξεχνᾶτε πὼς ἔχουμε πρό-βα στὶς 10. Θὰ προφτάξουμε;

— Πὼς δὲ θὰ προφτάξουμε... ἀπὸ τὶς 8 ὡς τὶς 10 τί θὰ κάνομε...

— Καλὰ ντέ... βλέπομε...

Καὶ ἢ παρέα βάλθηκε νὰ συζητᾶει γιὰ ἐπαγγελ-ματικὰ ζητήματα καθὼς προχωροῦσε στὴν ἔξοδο.

Ἡ κάσα ἐμεινε πάλι μονάχη στὸ πεζοῦλι... Ἀπὸ τὸ μισανοιχτὸ κασάκι ξέβγαϊνε πάντα τὸ μισὸ φόρεμα ὅπου ὁ ἀέρας καθὼς φύσαγε τὶκανε πότε νὰ ριπίζεταί μ' ἕνα ἑλαφρὸ θρούϊσμα, πότε τὶκανε νὰ κτυπιέται βίαια δῶθε κείθε σὰ μετὸ θυμὸ.

Τὴν ἐπαῦριο δὲν ἦθε κανεὶς. Οὔτε ὁ νέος που εἶχε γράψει τὸν ἐπικῆδειο.

ΣΚΙΤΣΟ ΧΑΡΗ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΛΟΥΡΗΣ

ΑΝΤΩΝΗ ΓΙΑΛΟΥΡΗ

ΣΚΙΤΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

ΠΥΡΓΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΝΥΧΤΑ ΤΗΣ ΠΑΜΜΑΚΑΡΙΣΤΟΥ

Δίπλα ἐκεῖ στὴν παραλία τῆς Προποντίδας στέκεσαι τελευταῖε Βυζαντινὴ πύργε.

Μετὸ κολοσσαιο κορμί σου σημαδεύεις τὸ τέ-λος τῆς Θεοφύλακῆς Βασιλίδας Πόλης.

Ὁριο γρανιτένο.

Ἡ Προποντίδα σοῦ γλῦφει τὰ πόδια κ' ὁ ἀέ-ρας γεμάτος μυρωδιές ἀπὸ τὰ βαθειὰ ἀσιατικὰ βά-θη σοῦ χαϊδεύει τὸ μέτωπο.

Αἰῶνες στέκεις καὶ κοιτάξεις ν' αὐλακῶνε τὴ στενὴ θάλασσα ἢ ἀδιάκοπη κίνηση τῶν λιγὺζων πλευόμενων.

Ἐσὺ εἶδες.

Μπροστὰ ἀπὸ σένα ἀπέραντα χρόνια διάβηκαν τὰ πορφυρὰ δρομόνια, τὰ ρούσσινα ἀγράρια τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατορισσῶν, τὰ βασιλικά κάτεργα τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων κ' οἱ πολε-μικὲς διήρεις κ' οἱ ἀμφιλοῖ.

Σ' ἐσένα μπροστὰ ἀυλάκωσαν τὸ κῦμα οἱ Βε-νετσάνικες κ' οἱ γενοβέζικες γαλέρες καὶ τὰ ἀνά-λαφρα κομψὰ βριγαντίνα.

Πιὸ ὕστερα μετὸ ξεπλωμένες τὶς κόκκινες σημαῖες ἀπὸ σένα πάλι μπροστὰ πέρασαν οἱ δίκροτες κ' οἱ τρίκροτες φρεγάδες κ' οἱ κορβέττες τῶν Τούρκων.

Ἐσὺ κοιτάξεις.

Τὸ σημάδι τῆς εὐγενικιάς σου καταγωγῆς γραμ-μένο στὸ μέτωπό σου, ἢ πλατεῖά σου ἐπιγραφῆ στραμμένη πρὸς τὴ θάλασσα.

Πύργος Βασιλείου καὶ Κωνσταντίου πιστῶν ἐν Χριστῶν αυτοκρατορῶν.

Τὸ ρέμα τρέχει ἀδιάκοπο στὰ πόδια σου, τὰ δελφίνια ἀκολουθώντας τὸ τρελλὸ τους ταξίδι μιὰ ξεπληδοῦν καὶ μιὰ ξαναγυρίζουν στὴ γαλανὴ τους κατοικία.

Ἐσὺ ἀτράνταχος καὶ ἡσυχος.

Δίχως ἔννοια.

Ἡ ἔννοια μέσα στὴν ἀνθρώπινη μονάχα καρ-διά.....

Ὄταν κ' ὁ τελευταῖος πιστὸς τοῦ Ἰσλάμ μετὰ τὸ βραδινὸ του προσκύνημα περνώντας τὸ μισοκα-ταστρεμμένο σου νάρθηκα χαθεῖ στὰ σκοτεινια-σμένα μέσα σοκάκια τοῦ Φαναριοῦ, ὅταν ὁ Τούρκος Χότζας κλείσει μετὸ μεγάλο σιδηρένιο του κλειδί τὴ θύρα σου, ξυπνᾶς τότες ἐσὺ δυστυχημένο Βυ-ζαντινὸ μοναστήρι τῆς Πάμμακαριστοῦ, Φετχιέ τζαμί.

Ἐνας παλιὸς ἀέρας φυσᾶει κάτω ἀπὸ τὴς χαμη-λὲς μυστηριακῆς σου ἀψίδες μετὰ περιπλεγμένα τους τόξα κ' ἀνασαινοῦν βαρεῖα οἱ ἀνοιχτοπράσι-νες πλάκες τοῦ πατώματος νοσταλγώντας ἕνα περ-πάτημα μελαγχολικῆς βυζαντινῆς καλόγηρας ἢ τὸ σύρσιμο ἑνὸς τρίχινου ῥάσου.

Οἱ τοῖχοι σου λαχταροῦν ἕναν ἀντίλαλο ψαλμο-διάς ἀντιχτυπημένο στους καλόγηρος θόλους καὶ στὰ ἠμιθόλια. Κάτω ἀπὸ τὸ ἔδαφός σου βογοῦν παράξενα τὰ σωριασμένα νερά τῆς θσιμένης σου βυ-ζαντινῆς κινιστέρας.

Δυστυχησμένο μοναστήρι.

Στὶς περιχώμφες πλευρὲς τοῦ τροῦλλου τοῦ κοι-μητηριακοῦ σου παρεκκλησιοῦ ὀλόγουρα στὴ θλιμ-μένη εἰκόνα τοῦ Παντοκράτορα Χριστοῦ περιτυλί-ζονται τὰ χρυσὰ μωσαϊκὰ τῶν προφητῶν σὲ μιὰ βουβρὴ ἠμιλογία.

Τὰ χτυπητὰ χρώματα, τὰ πορφυρὰ κόκκινα, τὰ κίτρινα τοῦ κρόκου, τὰ βαθειὰ βιολετιὰ, τὰ δυνατὰ

* Πρόκειται γιὰ τὸ γνωστὸ βυζαντινὸ μονα-στήρι τῆς Πάμμακαριστοῦ, Σήμερα Φετχιέ τζαμί. Βρίσκεται στὴν Πόλη στὸ ἠψωμα τοῦ Φαναριοῦ. Χτίστηκε ἀπὸ τὸν Πρωτοστάτορα Μιχαῆλ Γκαλαβὰ Δούκα Ταρχανιώτη καὶ τὴ γυναῖκα του Μαρία Δού-καινα Κομνηνὴ καὶ Παλαιολογίνα. Κατόπι ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ συζύγου τῆς ἢ Μαρίας ἐγινε μοναχὴ παίρνοντας τὸνομα Μάρθα. Θάφτηκε μέσα στὸ μο-ναστήρι πλάι στὸν ἄντρα τῆς.

πράσινα, τα χιονισμένα άσπρα, ξεσπάνουν άπάνω στα ίερά ίμάτια, τους μανδύες και τις ζώνες.

Οί τιάρες άστράφτουν, οι μακρές γενειάδες και τά λευκά μαλιά άνειμίζουη, τά μυστηριακά μάτια κοιτάζουη με ένθουσιασμό. Στα χέρια του ειλητάρια τών περιαιμηών ξετυλίγουηται.

Όλα τώρα λαχταρίζουη ένα άρωμάτισμα θυμιάματος σμύρνας και βενζόης.

Στις όροφές, τά σκεπασμένα κάτω από τό ασβέστωμα μωσαϊκά τών αυτοκρατόρων με τις χρυσομέταλες στολές, τά μαργαριτάρια και τά πολύτιμα πετράδια κουνιούνηται για ένα ξεσκόλαβωμο πρώς τό φως κι ή δική σου ή εικόνα εδγενικέ χτίτορα του μοναστηριού πρωτοστράτορα Μιχαήλ Γκλαβά Δούκα Ταρχανιώτη, άναζητά στο πλάϊ της τη συντροφικιά της άγαπημένης σου πιστής γυναίκα-σας Μαρίας Δούκαινας Κομνηνής Παλαιολογινας, κατόπι από τό θάνατό σου καλόγριας Μάρθας.

Καλόγρια Μάρθα!

Κοιμάσαι τώρα και σύ στο κοιμητηριακό πάρεκκλησιό τό κατωμένο από σένα χιτόρισια ύπνο μακάριο σκεπασμένο από την πελώρια άνοιχτοπέρασινη πέτρα, ένώ από πάνω σου τά μωσαϊκά γρηγορούη σε μιά άγρύπνια αιώνων.

Κοιμάσαι Κομνηνή και Παλαιολογινα πλάϊ στον άγαπημένο σου άντρα, ένώ την άσβυστη γι' αυτόν άγάπη σου την διαλαλεί νοσταλγικά μιά επιγραφή με δυσκολοδιάβαστα βυζαντινά γράμματα κατόντηκτα στο φύσημα του νότου φλογερή σαν τό ξέσκισμα της καρδιάς σου.

«Άντρα μου... μαργαριτάρι, πορφύρα. Άλλης γής τριαντάφυλλο, πού και τρυγημένο σε πατούνη τά λιθάκια, ώστε στάλαγμα δακρύων να μου φέρνεις. Πρωτοστάτορα πιά όμορφε άπ' όλους τους πεθαμένους.

ΤΑ ΣΟΝΕΤΤΑ ΤΟΥ ΜΙΝΑΔΩΡΟΥ

I

Μαύρες οι μέρες κλειούη στον ίδιο τόνο —για να φιλή π' ώρησική μιά κοπέλλα— κ' ή μίνα με βουερό κ' έπλουλό στόνο ξεπνυχά τό πινυτό του «συρε κι' έλα».

Ξεκούραγα, μπρός στο λιγνήτη μόνο μ' άγρια χαράν άσκώνει τη δικέλα σμίγυγας μ' άνακούφιση τόν πόνο στη καρδιά πού κυκλώουη τά φουρνέλα.

Στόν άγέρα π' άνάβει τό φιλόνη γράφει ή καρδιά, τη πρώτην όμμορφιά της κ' ή άπαντοχή, θεά κι' αυτή φουρνώνει σε' άμάζωχτό του βίος και σ'α προικιά της π' άνάερα φτερουγίζουη κοντά του.

Γράφουη τά χρόνια, γράφουη στα μαλλιά του.

Ωρωπός 1929

ΜΟΝΟΛΟΓΟΙ: IX

Μη τόν κλάψης έκείνον πού θ' άφήση τη ζωή, μες στη μάχη σκοτωμένος. Κλάψε έκείνον πού πίσω νικημένος με ντροπή στο χωριό του θά γυρίση.

Ό νεκρός, δυό φορές λευτερωμένος, μοναχός, στα χωράφια θά σαλίση, και τριγύρω του ό κάμπος θε ν' άνθίσση δυό φορές, άπ' τό αίμα ποιτημένος.

Κλάψε μόνο πού μάννα άγαπημένη δεν θε να όδη τά μάτια να τού κλείσει και με θρηνη αιγό, να τόν κοιμήση.

Κι' ως να λυώση, φορικτή θε ν' άπομένη στα θολά του τά μάτια—σφουρά του— ή στερνή, όπτασία του θανάτου!

G. ANNINOS

II

Κι' ως θα σημάνει βάρδυνας άλλαγή άπ' τό ταχτό φιλή του θα περάσει —πυό πινυγυγας στα στήθεια μιά πληγή θα άχροροδίσει λίγο, να γελάσει—

Κι' αναπροβάλλει άγάπης ροδαυγή κι' όνειρα πέλαγο, σήγουη γιορτάσι —Ας είν' καλά ή μάννα μας ή γή πού κάποιες και μās θε να κεράσει!

Κι' ως θα κουρνιάσει ή νύχτα πιά ουγιά «Άθροιο θα ματαρθώ με την ευχή» θλιβομιλεί, στερεόντυπα κι' άργά.

Κι' αυτή—λές—μ' άλλη τόση προσευκή γλυκόνειρα βολεϊ για τη νυχτιά του σμίγυγας τόν στη στεράτα του θανάτου.

ΚΩΣΤΑΣ ΔΑΡΡΙΓΟΣ

ΟΠΤΑΣΙΑ

Στη δασιά ρεματιά μούχες γίνει όδηγός και πλανιόμουη μαζί σου σε όρομάνια άνθισμένα θυμήςου πούσος μπλε καμπανίλες και κρήνοι.

Κι' έχει τώρα στη σκέψη μου μένει με λουλουδία ένωμένη ή μορφή σου και όροσούλα άνοιξιάτικη χύνει στην ψυχή μου ή ώραία θυμήςου σου.

Μέσ' τους τόσους άνθους διαλεγμένους άπ' την άνοιξη νύσουη σταλμένος ζωντανή για να δώ τη θωριά της;

Η με τόνετρο αυτό πούχει σβύσει μιάν εικόνα μού χάρισε ή ζήση άπ' την άπιαστη πάντα χαρά της;

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ

ΟΧΤΑΣΤΙΧΑ

Ένα μπουκέτο μούφρες κυκλάμινα μ' άρωμα άπλό, γλυκό σαν την ψυχή σου. Άνήμπορη, στο στρώμα έδώ πού κοιτουμαι, νοιώθω παρηγοριά μου την καλή σου καρδιά να με τυλίξει με συμπάθεια, και, τόσο μόνη πούμαι δώ στα ξένα, δεν έχω φόβο πιά κι' ούτε τρημούλισμα, σαν τό παιδι άφήνουμι σε σένα.

Άθήνα 1929

ΔΩΡΑ ΒΑΡΝΑΛΗ (Μοάτσου)

GEORGE PALANTE

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΣΑΝ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΣΑΝ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ (1)

Ό κόσμος κοιταγμένος με την όπτική του καλλιτέχνη! Η φιλοσοφία σαν δραμα του καλλιτέχνη; Οι έκφράσεις αυτές θα μπορούσαν άραγε να καθορίσουν ολοκληρωτικά τη φιλοσοφία του Γκολτιέ; (2) Αυτό δεν είναι βέβαιο. Ό Γκολτιέ μάς λέει πολλές φορές πως μεταχειρίζεται τη φιλοσοφία σαν μιά επιστήμη. Άκόμη πιά πολύ τη βλέπει σαν μιά άκριβη επιστήμη και περισσότερο σά μιά επιστήμη πού ειπε την τελευταία της λέξη!

Είναι ή επιστήμη της γνώσης, όπως τη διατύπωσε ο Κάντιος και την επανέλαβε ο Σοπενχάουερ. Παρουσιάζεται έτσι μ' ένα άπροσωπο χαρακτήρα, μ' έναν καθολικό χαρακτήρα, για τόν όποιον δε φθάνουη οι έκφράσεις της αισθητικής άίσθησης. Υπάρχει αντίνομία άνάμεσα σ' αυτές τις δυό αντίληψεις, της φιλοσοφίας σαν έργο επιστήμης και της φιλοσοφίας σαν έργο τέχνης; Το ζήτημα άξίζει τόν κόπο να εξετασθή, γιατί είναι κλασική ή αντίθεση, άνάμεσα στην επιστήμη και στην τέχνη. Η ιδέα του Γκολτιέ σύμφωνα με την όποια ή φιλοσοφία είναι μιά πολύ πλατειά επιστήμη, τόσο πλατειά ώστε μπορεί να άνεχθή και την παρέμβαση της αισθητικής άποψης, άναποκρίνεται στην ιδέα ότι ή αισθητική δύναμη είναι κι' αυτή πλατειά, για να μπορέση ν' αναπτύξη όλον τόν κόσμο της γνώσης, από τόν στοιχειακό μέχρι τόν πιο ραφινάρισμένο. Ό πιο ραφινάρισμένος βέβαια είναι κι' ο πιο σοφός. Από τό ένα μέρος λοιπόν έχουμ τη φιλοσοφία, όπως την παίρνει ο Γκολτιέ, σαν μέσο δηλαδή και σαν επιστήμη της γνώσης (άντίθετα πρως την αρχαία φιλοσοφία πού ήταν σαν μέσο και σαν επιστήμη της ευτυχίας) και από τό άλλο έχουμ τη φιλοσοφία, πού προϋποθέτει για τό φιλόσοφο μιά για θέση καθαρά αισθητική. Η φιλοσοφία, ανώτατη άνθιση του ένστικτου της γνώσης είναι μαζί έργο της επιστήμης και της τέχνης. Σαν επιστήμη είναι ή επιστήμη της γνώσης, σαν χέτην είναι τό πανοραμικό όραμα του κόσμου, πού στηρίζει την επιστήμη της γνώσης. Είναι δηλαδή, σύμφωνα με μιά έκφραση του Καρλάιλ μιά «πνευματική ζωγραφιά» του σύμπαντος.

Έτσι φαίνεται πραγματοποιούμενος στο έργο του Γκολτιέ ο γάμος της φιλοσοφίας και της τέχνης, πού εύχθήκε ο Σοπενχάουερ, σ' ένα ούσι-δες κεφάλαιο των «Παρόργων» του. (Η φιλοσοφία, ή Ζωή, ή Τέχνη και ή Επιστήμη). Η φιλοσοφία με τόν Σοπενχάουερ διακρίνεται από τις άλλες θετικές επιστήμες και πλησιάζει πρως την τέχνη, ένεκα από τό αντικείμενό της, τις μεθόδους της και τους οδιδώδεις χαρακτήρες της. Και πρώτα πρώτα ως εξετάσουμ τό αντικείμενό της: ένψ οι επιστήμες έξαρτάνται από τό «γιατί», ή φιλοσοφία έξαρτάται από τό «πως». Οι επιστήμες δεν κάνουν τίποτ' άλλο παρά να ξεκαθαρίζουη, σύμφωνα με την αρχή του «άποχωρόντος αιτίου» τά άτέλειωτα φαινόμενα, άναζητάντας μιά άπάντηση στα «γιατί» πού προβάλλουη άδιάκοπα, από τά φαινόμενα αυτά. Η φιλοσοφία σταματάει εκεί πού περνάει οι κινούμενες μορφές της ζωής και τις καθηλώνει σε μιά τοιχογραφία ή σ' ένα πρότυπο, όπου ή εικόνα τους, πού άκινητεί έξαφνικά, φαίνεται στον παρατηρητή, κάτω από την καθαρή θωριά της όμορφης! «Η αρχή του άποχωρόντος αιτίου με τις τέσερις μορφές της, μοιάζει σαν μιά θύελλα, χωρίς αρχή και τέλος, πού παρασύρει τά πάντα με την όρημτικότητά της. Η επιστήμη χάνεται μέσα στην άδιάκοχη αυτή άναζήτηση, παρασυρόμενη από τό στρόβιλο της αιτιολογίας. Μά ή τέχνη μοιάζει με τό ήρεμο φώς του ήλιου... Ό φιλόσοφος δεν

έχει ν' άσχοληθή με τό «γιατί», όπως ο φυσικός ή ο ιστορικός. Δεν έχει παρά να εξετάση τό «πως», να τό περιορίση μέσα στις σημειώσεις πού είναι για τό φιλόσοφο, ό,τι και τό μάρμαρο για τό γλύπτη»(3)

Δέν είναι μόνο τό αντικείμενο, με τό όποιο ή φιλοσοφία συγγεεύει με την τέχνη. Είναι ακόμη και ή μέθοδος της: ή διαίσθηση (έκείνο πού ο Σοπενχάουερ λέει: ή θεωρία της ιδέας). Όπως ή τέχνη και ιδίως όπως ή μουσική, πού ο Σοπενχάουερ τη λέει κατ' έξοχήν, βασιλική τέχνη, έτσι και ή φιλοσοφία δίνει σε κάθε στιγμή μιά άπόλυτη ίκανοποίηση στο πνεύμα: «Κάθε στιγμή άγγίζει τό σκοπό της, πού είναι ή άναπαραγωγή και ή έκφραση του κόσμου (4).

Σαν τέχνη τέλος ή φιλοσοφία είναι μιά δύλλημη, προοριζόμενη για ό,τι έκλεκτό. Είναι ή εύγενής ούσία. Είναι κάτι *λίγο άνθρώπινο* (raisonné humain). «Όπως κάθε άληθινό έργο τέχνης, ή φιλοσοφία είναι τό μέτρο, πρως τό όποιο ο καθένας μπορεί να κρίνη τό πραγματικό άνάστημα του. Δέν είναι άποδεκτό άδιάκριτα από κανέναν. Είναι σαν την Παναγία του Ραφαήλου, τόν Δόν Ζουάν του Μόζαρτ τόν Άμιετ του Σαίξπηρ και τό Φάουστ του Γκαίτε, έργα πού δεν υπάρχουν παρά σύμφωνα με τό μέτρο της άξίας του καθενός, δηλαδή δεν υπάρχουν σχεδόν για την πλειονότητα των ανθρώπων (5).

Η αντίληψη του Γκολτιέ για την ιστορία άναποκρίνεται ολοσδιόλου σ' αυτόν τόν χαρακτηρισμό. Η φιλοσοφία λοιπόν σύμφωνα με τη γνώμη τού έξαρτάται όχι από τό γιατί, αλλά από τό πως. Είναι μιά άπλή περιγραφή της ανθρώπινης διάνοιας, ή ένα παραγωγικό μηχανημα της κοσμικής illusion. Είναι τό βιβλιαράκι της φαντασμαγορίας, πού ξετυλίγεται κάτω από τά μάτια μας.

Για τόν Γκολτιέ, όπως και για τόν Σοπενχάουερ ή φιλοσοφία είναι σε κάθε στιγμή έντελής, μιά και μās παρουσιάζει την εικόνα ενός κόσμου πού φθάνει κάθε στιγμή στο τέλος του, αυτοξετυζόμενος και άπολαβαίνοντας την όμορφιά του, μ' ένα είδος μεταφυσικού νεκρισμού. Η φιλοσοφία τέλος για τόν Γκολτιέ, όπως και ή τέχνη είναι τό προνόμιο ό,τι έκλεκτού. Άν για όποιοδήποτε ή κατάσταση της παρατηρικότητας είναι έμβρυώδικη, στη στοιχειακή πράξη της σκέψης, την αντίληψη, δε χάνει μολτατά όλη τη νά ανάπτυξή της, την πλήρη φύση της, παρά σε μερικά πνεύματα, πού βάζουη για ανώτατη άπόλαυση της πράξης παρατήρησης.

Όχι μόνο ο Γκολτιέ διακηρύσσει, όπως και ο Σοπενχάουερ την πρωτοτυπία της φιλοσοφίας, συγκριτικά με την επιστήμη, αλλά βάζει τις επιστήμες μες κάτω από την έξαρτηση της φιλοσοφίας. Κάι με άλλα λόγια τις επιστήμες, από μιά άποψη: «θεραπευτικές της φιλοσοφίας», όχι στην παλιά μασιά των λέξεων, μά στη νέα και λεπτή, πού στηρίζει την όπτική του καλλιτέχνη. Αυτό θα πη ότι οι επιστήμες χρησιμεύουη, όπως και ή φιλοσοφία, για να ίκανοποιήσουη την παρατηρητική άίσθηση.

Μετ. ΑΔ. Δ. ΠΑΠΑΔΗΜΑ

1) Άπόσπασμα από τη «Φιλοσοφία του Μποβαρισμού», πού κυκλοφορεί στη σειρά της βιβλιοθήκης: «Οί Άνθρώποι και οι ιδέες». Έκδοτής Α. Μανιδής.

2) Ό συγγραφέας του «Μποβαρισμού».

3) Σοπενχάουερ: Παύρηγα.

4)

5)

Σήμερα πέφτει χιονόνερο. Το κρύο είναι λιγότερο . . . Μέχουν καταπαιεί οι σκιές κι' είναι σαν να ζή ή μισή μου ύπαρξη.

Η ύγρασία κάνει να πονούν οι αρθρώσεις της Γής . . .

Χτές τη νύχτα το κρύο ήταν δυνατό. Λίγους βαθμούς υπό το μηδέν.

Παρ' όλ' αυτά έβρεξε στον ουρανό μια πανσέληνος. (Ένα φεγγάρι άρκετά εύρύχωρο για να κινήθῃ μ' ευκολία το φῶς του).

Όμως δεν ήταν μια νύχτα για όλους . . .

Άργά. Περίπου αὐγή.

Ήταν κάτω από ένα σβυστό φανάρι. Τὸν ἀγγίξα' ήταν νεκρός.

Μιά γεμάτη φουχτιά φεγγαρίσιου φωτός φώτιζε μια μάσκα ἀνέκφραστη και λίκια νεκρά ἀχρωματίστα μαλλιά.

Σκέφτηκα.

— Η μάσκα αυτή θά μπορούσε ν' ἀνῆκε ἀποψο στους περισσότερους ἀνθρώπους της Γής. Και τὰ μαλλιά αυτά τὰ ἴδια, σίγουρο ἦταν πῶς θ' ἀνέμιζαν τὴν ὥρ' αὐτὴ σὲ πολλά ζωντανά κεφάλια».

Έσκυψα και τὸν εἶδα προσεχτικά.

Τὰ μάτια του σαν δύο παγωμένα ἐρωτηματικά ἀπορούσαν για μὴ ἀδικαιολόγητη ἐκδίκηση.

Ἀλήθεια, τι κριμα, αὐτὸν τὸν φτωχὸν ἀνθρώπο νὰ τὸν ἐκδικηθῆι ἕνας ὀλόκληρος χειμῶνας.

Καθὼς τὸν ἔβλεπα ἔτσι ἀμέριμνο, σαν ἕξινο πρὸς τὸ θάνατό του, βεβαιώθηκα πῶς ἐξουσε ὡς τώρα μια ζωὴ δανεικὴ, μιά, πού δὲν ἦταν δική του. Ὁ δανειστής πού τὸν ἐγύρευε χρόνια, τὸν βρῆκε τὴν παγωμένη αὐτὴ νύχτα κ' ἰ τοῦ τὴν πῆρε . . .

Ὡστόσο τὰ κουρέλια του ἀπλωμένα ἐξακολούθουσαν νὰ ἔχουν τὴν ἴδια κίνηση πού εἶχαν και πρίν.

Αὐτὰ πάντα πιστοποιούσαν τὴν ὑπαρξὴ του.

Τὸ φεγγάρι ζωήρευε τὴν προχωρημένη αἰσθησι τοῦ θανάτου . . .

Εἶδοποίησα τὸν ἐνωματάρχη τῆς περιφέρειας. Ἀνάγκασε και κάποιον περαστικό νὰ μᾶς βοηθήσει στὴ μεταφορά.

— Για τὴ ψυχὴ σου, τοῦ εἶπε.

Καθὼς τὸν μεταφέραμε σὲ τμήμα μού φάνηκε πολὺ βαρὺς. Σὰν νὰ σηκώναμε πολλοὺς μαζί. Μία ομάδα ἴδιων, μ' αὐτὸν ἀνθρώπων.

Κι' ὅταν κατόπιν ἔγραψε ὁ ἐνωματάρχης σ' ἕνα χαρτί «ἀγνώστου ἐπωνύμου» και «θάνατος ἐκ ψύξεως» ἔνοιωσα, νὰ διεκδικεῖ τὴν ταυτότητά του ἕνας λαὸς ἀνθρώπων χωρὶς νὰ τρομάζει ἀπ' τὸ εἶδος τοῦ θανάτου . . .

Καληνύχτισα και βγῆκα.

Ἐξω τὸ φεγγάρι σαν κεφάλι φρεσκοκομένο, ἐνὸς καρατομημένου, πάγωνε λίγο-λίγο.

1929

Β. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΤΗΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ

Ἐλευθέρα Σκηνὴ — Ὁ Ἐρωτόκριτος.

Ὁ κ. Συναδινὸς πήρε τὸ μόνον μεσαιωνικὸ ἔπος τῆς Ἑλλάδος τὸ χαράμισον τὸ κουτσουρέψε, ἐβιογράφησε στὰ ἀριστοτεχνικώτερα μέρη του και μᾶς παρουσίασε μὴ σαλῶτα ρουσοικη, διασκευασμένη κατὰ τὴν δικὴ του νοοτροπία. Αὐτὸ δὲ μᾶς μέλει και πολὺ ἡ ἀμορτία σὲ λαϊκὸν τὸν. Μᾶς ἐνδιαφέρει μόνον ἡ Ἐλευθέρα Σκηνὴ και ὁ Σ. Μελῶς. Σ' αὐτοὺς καταλογίζουμε τὴν ἀπειροσμία—π' ἀνέβασαν ἕνα ἔργο πού εἶναι σπουδαίον μόνον σὲ διάβασμα κι' ἀσήρητο δόλιελα σὲ θέατρο και στὴ σκηνή. Ὑστερον πῶς φαντάσθηκαν πῶς ὁ Ἐρωτόκριτος ὡς ἔργο μποροῦσε νὰ σταθεῖ σκηνικὰ στὶς τοσοδούλιες σκηνῆς τῆς Ἑλλάδας. Ἀλλὰ ἀσκηρία πού κατάντησε γελοία. Αὐτὸ δὲ, γιατί τὴ σκηνικὴ μέρος εἶναι τὸ μόνον πού μποροῦσε νὰ σηκώσει θεατρικὰ—ἀν και κουτσουρεμένο—τὸ ἔπος τοῦ Βιτοθέντου Κορνάρου. Και τὰ λάθη ἐδῶ εἶναι ἀπῆλοια . . . Τὰ βασίλειονα παρουσιάζονται πρῶτα πρῶτα χωρὶς ἀκολουθία . . . (ἕνας δυὸ κομπάρσοι χρησιμοποιοῦν γιὰ ἀκολουθία σὲ ὅλους . . .) Ἀδύνατον! Τὸν καιρὸ ἐκεῖνον ἕνα ορηγόπουλο θὰ χάνονταν μέσα σὲ οὐδὲν δευτερόλεπτον. Ὑστερον τὰ πρόσωπα δὲ διαλέγησαν καλά. π.χ. Μᾶς διαλαλοῦν: «Τώρα θὰ μπει π. χ. ὁ Σηλησιόδοτος τὸ τραγὸν παληκάρι μὴ τὴν ἠράκλεια δύναμη . . .» και βλέπομεν νὰ μπαίνει ἕνας μουσπεθαμένος ἀπὸ τὴν πείνα, μὴ μὴ πανοπλία πού κολυμπάει ἀπάνω του. «Τώρα φτάνει τὸ Φηγόπουλο Τάδε, τ' ὀρειώτερον παιδί μὴ τὰ μυρδαλιῶτὰ μάτια» και μπαίνει ἕνας στραβοκόλης, κωμπούρης κι' ἀλήθωρος . . . Τί ὁρατεῖς σκηνικὴς εἰκόνες αὐτῆς . . . Ἀς ἔρθουν στὴν κονταρομαχία. Ἐδῶ θέλομεν πραγματικὰ, σφύριγμα! Ὁ κωνῆς σὲ Κορνάρου εἶναι ἀντὶς, δυνατὸς κι' ἀπαισιῶς.

Στὸ θεατρικὸ κατασκευάσαμε δόλιελα γελοῖος . . . Ἀφοῦ κατὰ τὰ λεγόμενα μακροκόρονται ἀπὸ λύσσα ποῖος θὰ πάρει τὴν Ἀρστούσα, μόλις τελειώσουν τὸ κονταροχτύπημα, κινήσουν ἢ κινήθουν, παρουσιάζονται στὴ σκηνή μπροστά, à quatre épingles χωρὶς οὔτε καν ἕνα ἐλάχιστο δεῖγμα πάλης . . . Πρωτιμότερον θὰ ἦταν τὸ κονταροχτύπημα πού περιγράφει τόσο τέλεια ὁ Κορνάρου νὰ γινόταν μὴ κινηματογραφικῆ προβολῆ, ἔτσι ὅπως θὰ γίνονταν ὁλοῦθε πού τὰ σκηνικά τους μέσα θάταν ἰσχνὰ και λίγα . . .

Και δὲν εἶν' αὐτὰ μόνον—εἶναι τόσο και τόσο ἄλλα λάθια. Τὸ ἕνα πάνω σὲ ἄλλο. Ἀς μὴ λέγε τὸ λοιπὸν πῶς ὁ κόσμος πού κίῶθει κάτω, εἶναι δύοκόσμος. Ὅχι! Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀντίκαιοι νὰ δοῦν τί εἶναι ὁρατο και ἀληθινὸ, παρουσιάζονται ἀπὸ διενθυνηλίκια και τίτλους τοῦ ἐνὸς ἢ τοῦ ἄλλου πού θὰ τοὺς φέρει γιὰ ν' ἀναβίβασμα κάθε χαραμιωμένο δημοτικὸ ἢ κρητικὸ ἀριστοτεχνικῶς.

Ο ΘΕΑΤΡΟΦΙΛΟΣ

ΤΟ ΜΕΛΟΔΡΑΜΑ

Στὶς 14 τοῦ μηνὸς τὸ Μελόδραμα εἶχε τὴν προμερία του. Ἡ «πρώτη» αὐτὴ—πού δὲν ἦταν καθόλου πρῶτη γιὰ ὁσους ἔχουν τὸ ἀτύχημα νὰ τὸ παρακολουθοῦν ἔγινε μὴ τὴν «Φόρτσα νιέλ Ντεσίνο». Και ὁ κόσμος ἐγέλασε ἀρκετά. Γιατὴ «Φόρτσα νιέλ Ντεσίνο» ἦταν αὐτὴ ἡ «τοῦ Κουτιροῦλη τὸ πανηγύρι»! Ἀπὸ τὴν ὀρχήστρα ὡς τὰ κόρα, τοὺς πρωταγωνιστῆς—μερικὸς τοῦλάχιστον—και τοὺς μηχανικὸς τῆς σκηνῆς, καθένας ἕκανε κωλολετικὰ ὅτι ἤθελε. Φωνῆς, φωνῆρας, ἀγοισφονῆρας. Και ὅταν τὰ κόρα—ἀλλοίμονο πιά, τί θὰ γίνουμε μ' αὐτὰ τὰ ἀνίστα κόρα! . . . —τραγουδοῦσαν στὴ σκηνή, ἐνόμισες πῶς βρακομασεῖ μέσα σὲ ταβέρινα ὅπου τίσσορες—πέντε παρές, μερικωμένες

τραγουδοῦνε συγχρόνως ἀλλὰ καθεμιά τὸ δικὸ της τραγούδι. Ἡ μόνη πού ἀναξιοπαθεῖς σ' αὐτὸ τὸ ἀπληροπτικὸ σύνολο ἦταν ἡ πρωταγωνίστρια κ. Βυζαντινὸν πού μὴ τὸ παίξιμό της ἐστάθηκε σ' ἕνα πραγματικὰ καλλιτεχνικὸ ἐπίπεδο. Ἀκόμη θὰ σημειώσουμε τὴν συμπληθητικὴ ἐμφάνιση τοῦ νέου βαρυτόν κ. Τσουμποῦ. Ἐχει πολὺ ὥρατα φωνὴ και θὰ ἦταν καλύτερος ἂν ἐκοίταζε λιγότερον τὸ μαστρον.

Και αὐτὰ γιὰ τὴν ἐπέλεση. Νομίζουμε ὅμως, πῶς τὸ Κράτος—πού συγκατεῖται μόνον ὅταν γενηθῆι κανένα φορολογικὸ ζήτημα—ἀν δὲν ἐνδιαφέρεται ἅμωσα γιὰ τὴν αἰσθητικὴ μόρφωση τοῦ Κοινού, ἔχει τὸ καθῆκον νὰ ἐπαρκεθῆι στὰ ζητήματα τῆς ἐξωτερικῆς του παράστασης. Τὸ Κράτος, πού ζοδεύει ἑκατομμύρια γιὰ ἐξωτερικῆς προπαγάνδης και ἐκθέσεις, μὴ μόνον τὸ σκοπὸ νὰ ἐμπνεύσει σὲ οὐδὲν κατὰ κάποια καλὴ ἰδέα γιὰ τὴ Ρωμηοσύνη, ἀρκεῖ νὰ ἀσκήσει ἕναν ἐλεγχο αἰσθητοῦ στὶς καλλιτεχνικὴς ἐμφάνσεις ὅταν εἶνε τίποτε σαν τὴν προχθονιή. Γιατὴ τότε δὲν θὰ ἐπιτρέπεται νὰ κλειτῆται ὁ Στράους στὰ «Ὀλύμπια» γιὰ νὰ παρακολουθεῖ τὸν «Ἐρνάνη» και τὰ γάλια μας ἀπὸ τὸ θεατρικόν. Και θ' ἀντιληφθῆι πῶς ὅλοι του οἱ κόποι πᾶνε χαμένο ὅταν θᾶξει τὸ δικαίωμα κάθε μουλοῦνη, ἐμφανιζόμενον μέσα στὴν πρωτεύουσα μὴ τὸν τίτλο ἐνὸς «Ἐθνικοῦ» συγκροτήματος, νὰ δίνει σὲ οὐδὲν ἕξινο—πού τόσο ἀξῶνι τελευτάει ἢ κίνησὴ τους, και πού ἔχουν τὴν καλὴ ἐμπνευση νὰ πᾶνε στὰ «Ὀλύμπια» τὴν ἐπιτύωση πῶς ἡ Ἑλλάδα εἶνε ἕνας τόπος βάρβαρος και μὴ πολιτικὸ ἀνάλογο πρὸς τὸν τὸν Ζουλιῦ.

Ο ΜΟΥΣΙΚΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν Παλαμᾶ.—Τρία νέα βιβλία.—

Τρία καινούργια βιβλιαράκια τῆς σειρᾶς «Γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὸν Παλαμᾶ», ἔρχονται νὰ προσθεῖσιν τὸν φόρο τιμῆς τους, πλάι στὰ δυὸ τοῦ κ. Καρσιμποῦλη και τὸ τελευταῖον τοῦ κ. Καραντιῶνη. Εἶναι «Οἱ Χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογεννητῆς» τῆς κ. Λιλῆ Πατρικίου Ἰακωβίδου, ὁ «Προφητικὸς» τοῦ μακαρίτη Δ. Ταγκόπουλου και ὁ «Παλαμᾶς κι' ὁ Ἡσιόδοτος» τοῦ κ. Φουτριῆ.

Ὅπως τὰ πλεῖστα τῆς ἴδιας σειρᾶς, ἀποτελοῦν και τὰ τρία αὐτὰ μιὰν ἀνάλυση κι' ἕναν ἕμνο πρὸς τὸν ποιητὴν παρὰ μιὰ κριτικὴ ἔρευνα τοῦ ἔργου του. Μὰ ὁ Παλαμᾶς ἔχει φθάσει σὲ σημεῖο ἐκεῖνον τῆς δημιουργικῆς ζωῆς ἐνὸς ποιητῆ πού τὸ ἔργο του μπορεῖ κανεὶς νὰ πεῖ πῶς ἐδραιώθηκε τόσο ὥστε νὰ τὸ ἀγαπᾶει ἢ νὰ μὴ τὸ ἀγαπᾶει, κι' ὄχι πιά νὰ τὸ ἀμφισβητεῖ.

Κι' ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη εἶνε εὐχάριστο πολὺ πού ἄρχισαν στὴν Ἑλλάδα ν' ἀναγνωρίζονται μερικῆς βασικῆς ἀξίας πού αἴριο θ' ἀποτελέσουν τὴν παράδοση και πού μπορεῖ νὰ μελετᾶει κανεὶς μὴ ἀνόθευτη ἀγάπη. Και ἡ σειρὰ τῶν βιβλίων αὐτῶν θὰ μᾶς χειραγωγῆσει ἀνάμεσα στὶς σελίδες τοῦ ἔργου πρὸς τὴν κατανόηση τοῦ ποιητῆ τόσο σταθερὰ ὅσο και ἡ κριτικὴ, πού, αὐτὴν, συχνὰ δὲν ἐμπνεῖ ἢ ἀγάπη . . .

«Η ΠΝΟΗ»,

ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

Πολλοὶ παρεξήγησαν τὴ δήλωση γιὰ τὴν ἀνακαίνηση τῆς «ΠΝΟΗΣ». Νόμισαν δηλαδή πῶς τὸ περιόδικό μας μπαίνοντας σὲ δεύτερον χρόνο ἀλλάξε διευθυντῆς κι' ἰδιοχτῆτες. Ἐδῶ χρειάζεται μιὰν ἀναγκαῖα διασάφηση. Δὲν ἔγινε τίποτ' ἄλλο, παρὰ νὰ μπεῖ ἀκόμα ἕνας συνδιευθυντῆς και συνιδιοχτῆς. Τὰ τρία μερίδια σ' ὅτι ἀφοροῦσε τὴν ὀλικὴ ἰδιοχτῆ-

ΒΑΡΚΑΡΟΛΑ

Μιά βαρκούλα ἤθελε μιὰ μικρὴ βαρκούλα
νὰ τραβ' ἀργοτάξειδῃ σ' ἄργυρά νερά.
Δίπλα μου νὰ κάθεται ἢ μικρὴ παιδούλα
σὲ φεγγάρι λουζοντας τὰ ξανθὰ μαλλιά.

Και νὰ λέγω: Κούτταζε πόσο ἐρωτευμένη
νά, κι' αὐτὴ, ἢ θάλασσα δέχεται φιλιὰ.
Ἐλα! τὸ κορμὶ σου λαχταρᾶ, προσμένει
νὰ ριχτεῖ χαδιάρικα μέσ' τὴν ἀγκαλιά.

Μιά βαρκούλα ἤθελε νὰ τραβᾶει ἀγάλη
μέσα στὴν ὑπέροχη φεγγαροβραδνὰ
κι' ἀσημένιο νᾶγερνε τὸ ξανθὸ κεφάλι
κουρασομένο ἀπ' ἔρωτα κι' ἄμετρα φιλιὰ.

ΛΕΩΝ ΜΑΓΝΑΒΡΑΣ

ΑΠΟΒΡΟΧΟ

Τῆς μολυβιάς τὰ βρόχια τὰ σκορπᾶνε
κάποια σορόκοι, κάποια μαϊστράλια,
μὰ θὰ φανῆ κι' ὁ ἥλιος ὅπου νᾶναι
πού θὲ νὰ χύσει γύρω του κοράλλια.

Τὰ ρούμια γιγαντώσανε, βουτίζουν
κι' οἱ ρεματιῆς γιγάντανε κανάλια.
Χορδόχοι κι' ἀπόκοτοι μονογυρίζουν
κάποιοι σορόκοι, κάποια μαϊστράλια.

Τὰ βουνὰ πιὸ τεφρὸ πῆρανε χροῶμα,
μὰ μυρσοδιὰ πασίχαρη τὸ χῶμα.
σκορπᾶ και τὰ δειντὰ σταλοβοῦνε.

Χῶρες οἱ λευκῆς μάργελες, σὰ ξένες,
ὀλόστιγες, θαρρετῆς σὲ προκαλοῦνε
σαν κάποιες ποδοπλάιναχτες παρθένες.

ΛΑΡΟΣ ΦΑΝΤΑΣΗΣ

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ἀπὸν κι' ἀκράτο, ἀντίδοτο σὲ ἀπὸν τοῦ στοχαμοῦ μου,
χάδι τὸ χάδι μ' ἔφερε σὲν ἔρωτα κι' ἄς λείπει,
τώρα σὲ οἶμας ὄργια σβῶ τὴ φλόγα τοῦ καιμοῦ μου
κι' ἀργὰ κερδίζει ὁ στίχος μου τὴ χάνωση τῆς λύπης.

Μὲ τ' ἀντικλεῖδι ἀνοίξαμε, μαύρη καρδιά, τὴ θύρα
τοῦ παραδείσου, πού εὑρηκεν ἡ τριλιόμηνη σκηνή
και πρὶν λυθοῦν τὰ μάγια μας ἀνάσασε τὰ μῦρα
τῶν λουλουδιῶν, πού ἡ νιότη μας δὲν γίνθηκε νὰ δρέψει

1929 Ἀθήνα.

ΜΙΝΩΣ ΖΩΤΟΣ

ΣΤΡΟΦΕΣ

Σὰν θὰ πεθάνει ἢ ἀγάπη μας—ἔτσι θ' ἄνε γραμμένο—
θὰ κλάψουμε λίγες στιγμῆς—κι' ὕστερον ποῖος τὸ ξέρει:
θ' ἀπαντηθοῦμε—κάποτες—μὲ πρόσωπ' ἀλλαγμένο,
θὰ προσπεράσουμε χωρὶς νὰ δώσουμε τὸ χέρι.

Κι' ἂν θὰ βροθεῖ με κάποιες σὲ τὸ πάροκο καθισμένοι
ζητώντας γιὰ νὰ πνίξουμε τὴ γέρικην ἀνία
θὰ θυμηθοῦμε τὰ παλιὰ μὴ τὴν καρδιά θλιμμένη,
κι' ἔπειτα θὲ ν' ἀρχίσουμε μιὰν ἄλλην ἱστορία.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΚΑΤΣΙΠΗΣ

ΣΕΙΡΗΝΑ

Μιὰν ἀγνήνη ξεκίνησε τῆς νεότης μου τὸ πλοῖο
ὀρθόπρωμον, φανταχτερό—πτελοδόρομον ἄτι—
Γιὰ ναῦτες εἶχα στὰ μουκιά, χουσοφτερες ἐλπίδες,
οἱ πόθοι—αἴρες—τῶφερναν σὲ μαγικὸν παλάτι.

Μὰ βρέθηκες σὲ διάβα μας, γλυκὴλαλη σειρήνα,
—πού σῆνεφο μᾶς ἔφερες, ποιὰ μοῖρα στὴν αὐλὴ σου;—
καὶ νέκρωσε τοὺς πόθους μου, μέθυσσε τίς ἐλπίδες,
κι' ἐμεῖς συντριμίμα μελίμας στὰ βᾶθη τῆς ἀβύσσου.

ΑΡΗΣ ΒΑΡΔΟΣ

σία (ὕλική καὶ ἥθικη) τῆς «ΠΝΟΗΣ» γένηκαν ἀπλὰ τέσσερα καὶ ἡ γενεὴ καὶ ἐργασία μοιράστηκε Οἱ πᾶσι: Α. Τερζάκης, Κ. Λαροῦγος, Ν. Παπαγιωργίου μένουν πάλι στὴ λογοτεχνικὴ διεύθυνση καὶ ὁ: Α. Ν. Μαβριδῆς φέρνει τὴν οἰκονομικὴν διεύθυνση γιὰ τὴν καλύτερη διαχείριση τῶν ὑλικῶν μεριδιῶν τῶν τεισάων ἰδιοκτητῶν. Ἄς μὴ φαντάζονται ἡλὸ πὼν καὶ λένε πολλοὶ πὼς ὁ εὐγενικός μας ἀγῶνας ἔσβυσε. Ὅχι! Βρήκαμε μιὰ ψυχὴ, σὰν τὴ δική μας, γεμάτη ζωὴ, φωτιὰ, ἰδανικά. Δὲν προσπεράσαμε! Σταματήσαμε καὶ τὸν πῆ. αὐμὲ μαζὺ μας. Ἡ ἰδέα μας ἔνωσε καὶ τὰ μοιράσαμε ὅλα. Τώρα εἴμαστε πλὴ πολλοί, πλὴ δυνατόι. Ὅμοιδαίτες ἴδιοι καὶ ἴσοι θὰ πᾶμε πλὴ πλὴ μπροστά. Ἄπ δὲ πῆ: πὼς ἡ «ΠΝΟΗ» βγαίνει ἀσύγκριτα ἀνώτερη στὴν ὕλη καὶ στὴν ἐμφάνιση. Ἀπόδειξη: πὼς ἀντὶ τὰ βήνουμε ἀνάβουμε ὅλο καὶ περισσότερο, μὴ ὑπολογίζοντας τίς μεγαλύτερες ὕλικές μας ζημιές.

Νὰ ζήσει ἡ ἰδέα—καὶ μοῦ ἀγαθὴ ἡ ἰδέα!

Ὅπως εἶναι γνωστὸ πᾶς ὄλους, ἡ «Πνοή» γράφεται πέρα καὶ πέρα στὴ Δημοτικὴ—δημοτικὴ τέχνη, ἀτάλαγμένη ἀπὸ καθαρεβουσιάνικες ἐκφράσεις. Σὺς στῆλες τῆς, ἡ καθαρεύουσα, δὲν ἔχει ἀπόλυτα καμιά θέση. Πρέπει πᾶς νὰ δοθεῖ ἓνα τελειωτικὸ χτύπημα σὲ μιὰ χαρμόνια πὴν τόσο συχνὰ συναπαντιέται σὲ ἄλλα λογοτεχνικὰ περιοδικὰ. Ἡ γλώσσα μας, ἡ ἔθνη, ἡ δική μας, ἐκείνη πὴν μὲ καὶ πὴν νιώθουμε, μιὰ εἶναι, ἄς τὴν καταλάβουνε καμπὸς ἑκαμπὸς, πὴν δυο ὀλέβουνε ἀνὰ τὸ βροντοφώνωσέ γ, μὸλο πὴν καταβάθωσέ τὸ πιστέβουν. Κάνουμε τὴν διήλωση πὼς ἡ «Πνοή» κοιτάει γι' αὐτὴν τὸ δικαίωμα νὰ διορθῶναι ὅσες καθαρεβουσιάνικες ἐκφράσεις θὰ συναντᾶται τυχὸν στὰ χειρόγραφα τῶν συνεργατῶν τῆς.

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδη κινήθηκε μιὰ θέση στὴν Ἀκαδημία. Αὐτὸ συγκίνησε πολλοὺς καὶ ἰδιαίτερα τὸν Ζαχαρία Παπαντωνίου. Μᾶς ἔρχονται γέλοια γιὰτὶ φαίνεται πὼς ὁ Ζαχαρίας πῆρε πολὺ ψηλά τὸν ἀνανε. Ἄν νομίζει πὼς γράφοντας ἓνα τόμο διηγήματα (;)—πεζοτράγουδα ἄς ποῦμε—καὶ χαρμίζονται ἓνα θαυμάσιο δημοτικὸ τραγούδι γιὰ νὰ κερδοσκοπήσει μ' ἓναν πεθαμένο (καὶ σὰν πεθῶμένο, ἀσυνάρτητο!) θὰ μπεῖ στὴν Ἀκαδημία, ἀπατιέτ ἑ. Ἐγὼς πᾶς ἀν γαλιφίσαμε ὅλες τίς κουκουβάγιες; πὴν βρίσκονται ἀνάμεσα στοὺς λίγους ἐκλεχτοὺς πὴν δίκαια κάθονται ἀθάνατοι στὸ μαρμάρينو χτήρ ο. Κι' αὐτὸ εἶναι καὶ τὸ πιθανώτερο. Ἐχει βλῆσαι καὶ θέση μεγάλη σὲ τὸν δημοσίον καὶ αὐτὸ παῖζε μεγάλο ρόλο στὴν σημερινὴ γενεὴ ἀντίληψη. Πρέπει νῆσαι σπουδαῖος γι' τὴν χῶθηκες γαλιφωτὰ σὲ μιὰ θέση πὴν δὲ σου ἀξίζει. Λέμε—πὼς ἡ μιὰ θέση τοῦ φτάνει. Περιττὸ νὰ γίνετ καὶ ἀθάνατος ἀφοῦ δὲν ἔχει ἔργο σοβαρὸ καὶ ἀσχολιέται ἀποκλειστικὰ μὲ ἔξενους καὶ κακοδιορθωμένους ἔρρους... Μὲ πεθαμένους—δὲ μπορεῖ ν' ἀναστήσει καὶ νὰ μιλήσει παρὰ μόνον σὰν τοὺς κουβαλήσει στὴ δευτέρη παρουσία...

Στὸν Α'. τόμο τῆς «Πνοῆς», πὴν κλειστικὴ μὲ τὸ 12 τεῦχος, συνεργάστηκαν μὲ πρωτότυπη καὶ μεταφραστικὴ τους ἐργασία οἱ: (ἀλφαβητικὰ)

Τέλλος Ἄγρας, Π. Ἀμυράς, Τεῦχος Ἀνθίας, Δ. Ἀντωνίου, Μ. Βάλας, Κωστῆς Βελμύρας, Μαρία Γεροπάντα, Ἀντώνης Γιαλούρης, Φῶτος Γιούφυλλης, Κώστας Λαροῦγος (Ρένος Ἑλληνας), Βασίλης Λασκαλάκης, Ἑλλη Β. Λασκαλάκη, Στέφ. Δάφνης, Αἰμιλία Στεφ. Δάφνη, Ἀναστάσιος Δρίβας, Πυθαγόρας Δρουσιώτης, Μίνως Ζῶτος, Μανώλης Κανελλῆς, Γ. Κανελλόπουλος, Ἰ. Κ. Γ. Καρσιώτης, Β. Καστριώτης, Γ. Κισκίρας, Γ. Κοτζιούλας, Φ. Κατσιπῆς, Δ. Κωνσταντινίδης, Ἰωάννα Κολλυτοῦ, Μ. Κουρουκλῆς, Π. Κριναῖος, Παναγιῆς Λιβαδάς, Θ. Λαλαπάνος, Ναπολέων Λαπαθιώτης, Ο. Λάσκος,

Ἄπ. Ν. Μαγγανάρης, Α. Μαγγάβρας, Μ. Μαλακάσης, Σοφία Μαυροειδῆ, Β. Μεσολογγίτης, Δώρα Μοῦάτου, Γ. Μουρέλος, Στ. Μπολέτης, Ρίτα Μπούμη, Ντόλης Νίκβας, Δ. Ξυδιάς, Δημ. Οικονομίδης, Σπ. Παναγιωτόπουλος, Κωστῆς Παλαμάς, Ναπολέων Παπαγιωργίου, Στάμος Παπαδάκης, Κ. Α. Παπαδάκης, Σ. Μ. Παπαδόπουλος, Ε. Πανταζόπουλος, Τ. Παπαζοῦλου, Ν. Πετιμεζιάς—Λάφρας, Μαρία Πολυδούρη, Μιχάλης Ράπτης, Ν. Σαράβας, Ἄγγελος Σημηριώτης, Γιώργος Σημηριώτης, Ἄγγελος Σικελιανός, Χρ. Σοφοῦς, Ἄγγελος Τερζάκης, Δ. Τσελένης, Β. Χανιώτης, Γ. Χονδρογιάννης.

Ἡ Ἐλευθέρα σκηνὴ ὅταν κυκλοφόρησε τὸ μανιφέστο τῆς, μᾶς εἶχε ὑποσχεθεῖ ν' ἀγωνιστεῖ γιὰ μιὰ **θεατρικὴ ἀναγέννηση**. Χάσαμε ὅμως καθε ἐπιπλέον ὕστερα ἀπὸ τὰ ἀνεβάσματα τῶν κουτσουρεμένων Δημοτικῶν καὶ Κριτικῶν τραγωδιῶν Παπαντωνίου—Συναδινού. Φαίνεται πὼς ἔχασε τὴν ὑπόσχεσή τῆς καὶ πῆρε κατήφορο κερδοσκοπικὸ μονάχα. Κρίμα!

Στὸ προηγούμενόν μας φύλλο εἶχαμε ἓνα σημείωμα γιὰ τοὺς διεκδικητῆς τοῦ Βραβείου Νόμπελ 1929. Πρῶτος ἔστειλε ὁ γεραμὸς πεζογράφος Τόμας Μάνν. Αὐτὸς στάθηκε καὶ ὁ τυχερὸς νικητῆς. Ἡ εἰδηση πὼς τὸ Νόμπελ (11 Νοέμβρη 1929) τοῦ δόθηκε μᾶς βροῖκε στὴν ἐπαλήθευση τῆς σελοδοποιήσεως καὶ ἔτσι εἶναι πολὺ ἀργὰ νὰ κάνουμε σ' αὐτὸ τὸ φύλλο ἔστω καὶ μιὰ μικρὴ ἀνασκόπηση στὸ ἔργο τοῦ μεγάλου γεραμὸ τοῦ πεζογράφου.

Ἡ φήμη του εἶναι παγκόσμια ἀπὸ χρόνια. Ἐγραψε ἀπὸ πολλὰ βιβλία. Ἐνα ὅμως ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα χαρακτηριστικὰ τῆς πέννας τοῦ Τόμας Μάνν εἶναι ἡ ἀγάπη πὴν κατάβαθα θρέφει γι' τὸ παιδί. Δύσκολο εἶναι νὰ βρεῖ κανένας ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρὰ ἔργα του, χωρὶς ν' ἀναφέρει καὶ ν' ἀφιερῶναι τ' ὀλιγώτερο δέκα σελίδες, στὸ διάλογο, στὴν ψυχρὴ σύνθεση, στὶς περιέργες ἰδέες πὴν τυραγοῦν τοὺς μικροὺς ἥρωές του. Αὐτὸ εἶναι ἓνα σπουδαῖο γνώρισμα. Οἱ περισσότεροὶ λογοτέχνες παραμελοῦν τὸ παιδί—τὸ θεωροῦν τιποτένιον—ἀσχετο μὲ τὴν **βαθεῖα διανόηση**. Κι' ὅμως αὐτὸ εἶναι πολὺ ἀσκημὸ, ἀκαταλόγηστο σχεδόν.

Πέροουμε ἓνα μικρὸ ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ περιοδικὸ «Stachelschwein» (November 1926) πὴν ὁ Μάνν ἔγραψε τότες ἓνα λογοτεχνικὸ ἄρθρο: **«Μοῦ κατηγοροῦν πὼς γράφω σχεδόν τὰ τελευταῖα χρόνια ὀλίγετα μὲ παιδικὸν ἥρωες. Μὰ μήπως ὑπάρχει καὶ κάτι ἀνώτερο ἀπὸ τίς λεπτὲς ἄκακες αὐτὲς ψυχούλες; Μήπως δὲν ἐκπληττόμαστε καθημερινὰ ἀκούοντας ἀπὸ τὸ παιδί—ἔτσι ὑποσυνείδητα—τίς μεγαλύτερες καὶ βαθύτερες φιλοσοφικὲς ἐρωτήσεις; Ποιὸς δὲν ἔτυχε νὰ βρεθεῖ ἀναποφασιστος μπρὸς σ' ἓνα αἰνιγματικὸ «γιατί» ἐνὸς παιδιοῦ συγγενικοῦ του ἡ ξένου; Μήπως ὁ πόθος τοῦ παιδιοῦ νὰ μάθει ὅλα δὲν εἶναι ἐντονότερος ἀπὸ τὸν δικὸν μας πὴν μὲ τὰ χρόνια πνίγεται σὸν ἠλιθιώτερο «τὰ ξέρω ὅλα—ἴσμο». Μήπως τὸ παιδί δὲν εἶναι πάντα τὸ φῶς μᾶς ἀνώτερης αἰθρίας; . . . Πῶς λοιπὸν θὰ τὸ νοιώσουμε, θὰ τὸ ἀνυψώσουμε θὰ τὸ μάθουμε, ἂν ὅχι μὲ διαλέξεις καὶ τὸ περισσότερο μὲ τὸν πεζὸ καὶ μετρικὸ λόγον; . . . »** Ἀπὸ τὸ μικρὸ αὐτὸ ἀπόσπασμα τοῦ Thomas Mann ξεβγαίνει ὀλαφάνερη ἡ ἀγάπη καὶ τιμὴ πὴν θρέφει βαθεῖα του γιὰ τὸ παιδί.

Σήμερα μᾶς φαίνεται πὼς τὸ παιδί, τὸ θρυλικὸ παιδί τῶν γραπτῶν του, μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐγνωμοσύνη τοῦ χαρίζετ μ' ἀγάπη καὶ τιμὴ: **τὸ βραβεῖο Νόμπελ** . . .

Ἐδόθηκε καὶ κυκλοφόρησε ἀπὸ τὸν ἐκδοτικὸν οἶκον Α. Ν. Μαυριδῆ ἡ «Φθινοπωρινὴ Συμφωνία» τοῦ συνδιευθυντοῦ μας Ἀγγέλου Τερζάκη. Στέλνεται λευτερεῖ ἀπὸ ταχυδρομικὰ τέλη σ' ὅποιον μᾶς στείλει 15 δραχμές.